Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | 48 (18071) | 1989 оной февралиин 25, суббото | Сэн 3 мүн.

ЭРДЭМ, СОЁЛОЙ ХҮСЭ—ОБЩЕСТВЫЕ ШЭНЭДХЭЛГЭДЭ

М. С. Горбачев Львов хотын эрдэмэй ба зохёохы интеллигенциин түлөөлэгшэдтэй уулзаба

М. С. Горбачев Украинын эрдэмэй ба зохёохы интеллигенциин түлөөлэгшэдтэй февралиин 21-дэ Львов хотодо уулзаа гэжэ мэдээсэгдээ һэн. Арадай аша туһада материальна, оюун ухаанай, сэдьхэл бодолой баялигуудые, тэрэ тоодо соёлой үнэтэ шухаг эүйлнүүдые сахин хамгаалха, хэрэглэхэ харгы заамуд тухай бүлэг асуудалнуудые дэлгэрэнгыгээр эубшэн хэлсэһэн байгаа.

Партийн Львовско обкомой нэгэдэхи секретарь **Я. П. Погребняк** уулзалгые нээгээ.

УССР-эй Наукануудай академиин Баруунай эрдэмэй түбэй түрүүлэгшэ, УССР-эй Науканудай академиин академик **Я. С. Подстригач** түрүүлэн үгэ абаба. Украинын баруун областынүдые СССР-эй бүридхэлдэ оруулжа Совет Украинатай нийлүүлэн нэгэдүүлгэ түүхэтэй ехэ удха шанартай байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Энэ акт хадаа түүхэдэ үнэн зүбэй илан мандалга болоно. Тэрэнэй политическэ шухала удха шанартай байһанинь мүнөө илангаа эли болонхой. Табяад жэлэй урда тэд энэ түүхэтэй үйлэ хэрэгэй үрэ дүн болоһон хүнүүдые ажабайдалда социальна да экономическа ехэ хубилалтанууд хэгдэнэн байгаа. Мүнөө Львовто академическэ 4 институт, дээдэ һургуулинууд, һалбари һалбариин институдуудай отделениинүүд, филиалнууд үдэлнэ гэжэ тэрэ хөөрэбэ.

Энэ нютагай олохон асуудалнууд бүхы ороной асуудалнуудта адлирхуу, тэдээнтэй холбоотой байна. Гэбэшье эндэ онсо илгаанууд би. Жэшээнь, үһанай нөөсэнүүдэй дутагдал промышленна үйлэдбэрние үргэдхэхэ арга боломжонуудые хизаарлана. Угайдхадаа, энэ шадар хөрөөд химическэ предприяти хүдэлдэг юм.

Карпадуд хадаа ороной эгээл һайнаер сахин хамгаалагдажа байһан байгаалитай үсөөхэн газар нютагуудай нэгэниинь болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Карпадай уула шадархи амаралтын арга боломжонууд бүхы ороной аша туһада гүйсэд хэрэглигдэнэгүй. Хэдэн зуугаад аршаан булагуудай арба гаран хубинь лэ хэрэглэгдэнэ. Аяншалга, спортын сунай ба үбэлэй эүйлнүүдые хүгжөөлгэ хадаа Карпадай газар нютагуудые гүрэнэй ёһоор шэнжэлхэ арга олгоно.

Львовой И. Франкын нэрэмжэтэ гүрэнэй университедэй ректор профессор **В. П. Чугаев** үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ мэдүүлбэ:

— Би аха һаһанай үеэтэндэ хабаатайб, Эсэгэ ороной хамгаалгын Агуу ехэ дайнда хабаадааб. Гэбэшье залуушуул тухай хэлэхые хүсэнэб. Манай университедтэ 12 мянган хүбүүд, басагад һурадаг юм. Эдэмнай минии үхибүүд лэ. Хажуудамной политехническэ институт бии. 20 мянган гаран студентнэр тэндэ һурадаг. Эдэмнай мүн лэ манай үхибүүд болоно. Тэдэнэртэй үдэр бүхэндэ уулзажа байдагби, залуушуул хубилган шэнэдхэлгын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэнэ гэжэ мэдэнэб. Бидэ тэдэнние аль болохоор дэмжэхэ ёһотойбди. Манай үхибүүдэй, залуучуудай аша туһада бидэ дайлаг[illegible], ороноо һэргээн бодхоогоо[illegible].

Шэнэдхэн хубилгалгын мачай үе сагта тэдэнэр шэнэ общество зохёон байгуулха зэргэтэй. Михаил Сергеевич, городой үйлсэ гудамжануудаар ябахадаа, энэ залуушуулые, ерээдүй тээшээ тэдэнэй эрмэлзэлые, эдэбхи үүсхэлые харанан байхат. Хубилган шэнэдхэлгэ хадаа тэдэнэй бэелүүлэх хэрэг болоно, тэдэ гэдэргээ татагасаха ёһотой. Мүнөө залуу үеэнэй ухаан бодолдо горитой ехэ хубилалта боложо байна. Энэнь бүхы шэнэ юумэнһээ үндэһэлэн гарана. Тэдэнэр хуушарһан юумэнһээ арсахые оролдоно, ондоогоор юушье түйлажа шадахагүй байнаная ойлгоно. Бидэ, аха үеэнэ, энэ талаар залуушуулда туһалха уялгатайбди.

Манай ороной эгээл үнинэй университедүүдэй нэгэн болохо Львовой университедэй байгуулагдаһаар 328 жэл гүйсоо. Хэдэхэн жэлэй урда тэд манай студентнэрэй оройдоол 48 процентнь хамтын байраар хангагдахай байнан юм гэжэ үгэ хэлэгшэ саашадаа мэдээсэбэ. Харин мүнөө партийн областной комитедэй туһалжажаар һуража байһан хүн бүхэн хамтын байраар хангагдахай. Үнгэрхэдөө, университедтэ һурадаг бүлэ бүхэн амаяраа байратай юм.

Эрдэм ухаае урагшань дабшуулхын эрдэмэй дэбжэлтэ хэмгахын тула тоолон тодорхойлогын техникээр дээдэ һургуулние хангаха шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ гол анхаралаа хандуулба.

Гэбэшье дээдэ һургуули хадаа гансал мэргэжэл олохо газар бэшэ, харин соёлой түб болоно гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Эгээл тиимэһээ университедэй библиотекэдэ 1 миллион боти ном хадагалха газарай түрүүшын эзлжээе бариха гэсэн шухала удха шанартай байна. Энэ талаар Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй мүнгэ зөөри бэдэржэ олохонь хүшэр хүндэ байһые мэдэнэбди. Гэбэшье энэ мүнгэ зөөри олоо ха юм даа. Ном хадаа арад зоной айхабтар ехэ баялиг болоно, энэ хадаа үнгэрһэн үе сагта ороһон хүнүүдэй ухаан бодол мүн. Эгээл тиимэһээ эдэ бүгдэ ехэ һургаал абама гэжэ ойлгоһон байгаа. Мүнөө манай хүдэлмэридэ даамайгаар, һанаа амараар урагшаа дабшаха хэрэгтэй гэжэ тоолонобди. В. И. Ленинэй һургадагай ёһоор, алхам алхамаар урагшаа дабшажа, һанаһан хэрэгээ бэелүүлхэ ёһотойбди. Харин бидэ энэ талаар туһалхабди. Хубилган шэнэдхэлгэдэ ямар хубитаяа оруулха байнаная иимээр лэ ойлгонобди.

СССР-эй Уран зураашадай холбооной Львовой эмхиин правлениин түрүүлэгшэ, УССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша, скульптор **И. А. Садовский** үгэ хэлэхэдээ, Львовой соёлой хүсые гамтай наринаар хэрэглэхэ шухала гэжэ тэмдэглээ. Городой түүхэтэ үнэтэ шухаг баялигуудтай байһые, тусхайлхэда, архитектурын 4 мянган хүшөөтэй, 4 мянган эртэ үрдын бурхануудтай, модон скульптурануудтай байһыень харааде абажа, Львов хотые нинтэ союзна заповедник болгожо соносхохые тэрэ дурдахаа. Бидэнэртэй, соёлой ажал ябуулагшадтай, энэ уулзалга гансал львовойхидто, украинынхидта бэшэ, харин бүхы ороной хүн зондо ашатай туһатай үйлэ хэрэг болоно, гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Хүнүүдые оюун ухаан бодолой баялигуудаар хүмүүжүүлхэ гэсэн манай зорилго мүн. Манай Украинада соёлой материальна үндэһэ һуури табиха байна. Жэшээнь, бидэ соёлдэнгөө областьдо партийн обкомэй түһаламжаар областиин «Соёл» гэжэ программа зохёогособди. Иимэ программа район бүхэндэ зохёогдохо юм. Бидэ, соёлой ажал ябуулагшад, хубилган шэнэдхэлгэдэ хабаадаха ёһотой байнаная ойлгонобди.

Минии һанахада, бүхы орон дотороной хубилган шэнэдхэлгэ яһала эдэбхитэйгээр бэелүүлэгдэжэ байна гэжэ Совет соёлой жасын Львовой отделениин правлениин түрүүлэгшэ, туһалбариин ба шэмэглэлэй искусствын институдай ректор, УССР-эй арадай уран зурааша **Э. П. Миськo** үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ. Энэ ушаралы бүхы юумэндэ эдэлэр харагдана. Манай институдые байгуулга хадаа хубилган шэнэдхэлгын хэрэгэй бодото үрэ дүн болоно. Газар дээрэ һуурия хүнэй һайн мэдэжэ, тэрэнэй хаанаһаа гарадаг байһые ойлгохо гэсэшэ бусад бүхы асуудалнуудта хабаатай юм. Энэнэй ашаар тэрэ бусад асуудалнуудта ондоогоор хандадаг болоно. Иимэ хараа бодол тодорхойлогдо соёлой уг баялиг айхабтар ехэ үүргэ дүүргэдэг байна.

Соёлой материальна үндэһэ һуурние бүхижүүлхэ асуудалнуудта үгэ хэлэгшэ тогтоһон байгаа. Үнгэрһэн жэлнүүдтэ **Львовте** нэгэшье театр, нэгэшье концертнэ зал баригдаагүй. Тэд энэ хото зохёохы түйлай ехэ хүсэнүүдтэй юм. Тэдэнэртэ материальна туһаламжа үзүүлхэ хэрэгтэй.

Нютагай «Жовтень» журналай ахамад редактор, СССР-эй Верховно Советэй депутат, уран зохёолшо **Роман Федорив** үгэеэ украин хэлэнэй гүрэн түрэтэй байлгада зорюулба.

Үндэһэн шухала эрдэм ухаае хүргөөлгэ хадаа манай нютагай эрдэмтэдэй элитэ ехэ түйлагануудай нэгэниинь болоно гэжэ УССР-эй Науканудай академиин физико-механическа институдай директор, УССР-эй Науканудай академиин академик, «Знание» гэжэ областной бүлгэмэй түрүүлэгшэ **В. В. Панасюк** хэлээ. Москвагайхидай болон ленинградайхидай туһаламжаар эрдэм-техникын ехэ хүсэн байгуулагдаа. Энэнь манай арадуудай хоорондохи хани барисаае болотоор харуулна. Совет засагай 50 жэлэй хугасаа соо Украинын баруун областынүүдта ехэ эрдэм ухаан байгуулагдаа гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Энэ хадаа манай түүхэтэ түйлалта мүн.

Байгаалиие шэнжэлхэ талаар эрдэм-шэнжэлэлгын институдуд манай хизаарай түүхэдэ түрүүшынхеэ хүдэлжэ захалба. Ороной хэмжээндэ хабаатай эрдэм-техникын проектнүүдые шиидхэлгэдэ ехэ мэргэжэл шадабаритай кадрнууд хабаадана. Жэшээнь, Марсые шэнжэлхэ мүнөөнэй туршалгада хабаадана. Тэрээнһээ гадна хубилган шэнэдхэлгын аша туһада мүнөө хүдэлжэ эхилһэн эрдэм ухаанай ба үйлэдбэрнин хоорондохи харилсаанай ашаг үрэ ехэтэй түхэл шэнжэнүүд олдоһон байна. Шэнэ түхэлэй продукцинуудые байгуулаабди.

Гүнэгэлы ехэ эрдэм ухаае хурдан түргөөлгөө хүргөөхын тула бюджедэр ехэ мүнгэ зөөри һомологдохо ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

Дайнай ба ажалай ветерануудай Львовой городской соведэй түрүүлэгшэ, Советскэ Союзай Герой **Д. Г. Бачинский** үгэ хэлэхэдээ, улаасхоорондын оршондо буй эвбсэгүүдые хуряаха талаар Совет гүрэнэй ехэ хүдэлмэри бэелүүлжэ байһанань түлөө, Афганистанай орео асуудалые шиидхэхын түлөө ехэ хүдэлмэри ябуулһанайнь түлөө М. С. Горбачевто, бүхы совет хүтэлбэрилэгшэдтэ үнэн зүрхэнһөө баяр баясалан хүргэбэ. Үнгэрһэн дайе бэе дээрээ үзэһэн хүн гэсшэб. Хүнүүдтэ тэрэнэй ямар ехэ гасалан зоболон, үйдхар гашуудал асарһыень һайн мэдэхэб гэжэ тэрэ хэлээ. Ветерануудай хүдэлөөнэй асуудалнуудта тэрэ тогтожо хэлэхэдээ, Эсэгэ ороной аша туһада, хүсэ шадалаа, бэеэ зорюулһан, фронт дээрэ эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдаһан хүнүүдэй олонхидто гүрэнэй, ниитын зүгһөө туһаламжа үзүүлхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ мэдүүлбэ. Өөнэдынгөө зүгһөө ветерануд ажабайдалайнгаа баян дүй дүршэлые совет арадай дайшалхы ба ажалай алдарта ёһо заншалнуудаєр залуушуулые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ветерануд өөнэдынгөө ажабайдалай бүхы баян дүй дүршэлые саашадашье элсүүлхээр бэлэн лэ.

Республиклиин түүхын ба соёлой памятнигуудай ехэнхи хубинь Львовой газар дээрэ оршодог юм гэжэ Львовой М. Заньковецкаягай нэрэмжэтэ театраай артистка, Украинын ССР-эй арадай артистка **Л. Х. Кадырова** үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээ. Энэ үнэгэн шухаг эүйлнүүдтэ анхарал һулаар хандуулагдаа. Тэдэкние һэльбэн шэнэлхэ талаар мүнгэ зөөри дутаддана. Манай городто архитектурна өөрсэ шухаг ансамбльнуудай бии байһые айлшаднай хараа ёһотой. Гэбэшье хүнэй гараар бүтээгдэһэн юумэ үе саг хайрлангүй һандаргадаг байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Энэ асуудалаар республикын правительствын тусхай тогтоол баталан абахыень, Львов хотые заповедно гаргаг болгохыень бидэ хүсэнэбди.

Львовто үсөөн бэшэ театрнууд, музеинүүд, соёлой байшангууд бии гэжэ Украчнын театральна ажал ябуулагшадай холбооной Львовой областьнуд хоорондын отделениин правлениин түрүүлэгшэ, УССР-эй арадай артист **Ф. Н. Стригун** хэлэбэ. Гэбэшье мүнөө шэнэ, мүнөөнэй соёлой түбүүдэй шухала хэрэгтэй байһаниинь элирнэ. Имагтал микрорайоннууд бэшэ, мүн городой түбэй хубинуудшье... Олохон эмхинүүдэй хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлхэ эрилтэ табиһан асуудалнууд эндэ тохёолдоно. Мүнөө городой түбтэ шэнэ театрай барилга хэхын тула участок таһалхын аргагүй байһан дээрэнээ энэ асуудалые ондоогоор шиидхэхэ ушартай болонобди. Мүнөө хүдэлжэ байһан театрнуудые, тусхайлбал, Совет Армиин театрые һэльбэн шэнэлхэ шухала.

Мэдээжэ композитор, Украинын ССР-эй арадай артист Львовой Н. В. Лысенкын нэрэмжэтэ гүрэнэй консерваториин профессор-консультант **Н. Ф. Колесса** хадаа Львовой аха үеын хүнүүдэй түлөөлэгшэдэй тоодо ороно. Хүн бүхэнэй хуби заяан урма баяртай, ушраг тодхортой үйлэ хэрэгүүдээр элбэг байдаг гээшэ гэжэ тэрэ хэлээ. Гэбэшье зурхэ сэдьхэлдэ гүнээгыгөөр хадуугдаһан ушарнууд бии. Жэшээнь, манай газар дээрэ австро-венгиин мүлжэлгые, фашис булимтарагшадай хараа мууган үйлэ хэрэгүүдые элихэнээр һананалб. Агууехэ Иллеттын баяр жабхаланта удэрнүүдыешье һананалб. Тезд ами һаһанайнгаа һүүлшын үдэр болотор үнэхөөрөөшье мартангүй һанажа ябахаар үйлэ хэрэг бии гээшэ. Энэмнай Украинын бүхы газар иютагуудые ниитэ нэгэн гүрэн түрэ болгожо нэгэдүүлгэ болоно. Миниии эсэгэнэр, үбгэ эсэгэнэр энээнние эндэн зуун жэл соо хүсэһэн, хулеэһэн байгаа. Зол жаргалтай хүн боложо, наһа бараха байһаная ойлгоноб. Юундэб гэхэдэ, манай орон дотор экономикодо, соёлдо, ажабайдалай бүсад һалбариннуудта асари ехэ хубилалтануудай эхилээд, амжэлтатайгаар дүүрэхэ байһан гэрэлтэ һайхан үдэрнүүдэй хүрэжэ ерэтэр ажаһуу һандаа баяртайб.

Искусствын талаар нүхэдэйнгее бодолнуудые Львовой уран зохёолшодой эмхиин правлениин түрүүлэгшэ, поэт **Роман Лубкивский** үргэлжэлүүлнэ. 1939 ондо Баруун Украинын, ямаршье эрхэгүй арад зон эрхэ сүлеөтэй болоо һэн гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Энэмнай айхабтар ехэ хэрэг болоо гэжэ тооломобди. Миниии нүхэд мамайе дэмжэхэ аабза гэжэ һананаб. Совет Украинатай нийлэлгэнь шэнэ арга боломжонуудтай болоһон арад зоной нэгэдэлгэ болоо. Энэмнай нийлэлгэ бэшэ, харин хамтаралга байгаа гэжэ Баруунай оронуудта манай оппонентнууд хэлэдэг. Тиимэ бэшэ. Арадай аеч, арадай сугларан дээрэ болоһон бүхы юумэ айхабтар ехэ һонирхол үүсхээ һэн. Политическэ үнэн зүб байдагай аша туһада арад зомнай энэ түүхэтэ документ баталан абаа һэн.

Совет засаг золтой жаргалтай ажаһуухын тула бүхы юумэ үгөө, ондоо засаг хэрэггүй гэжэ үгэ хэлэгшэ үгэеэ үргэлжэлүүлээ.

Баруунай оронуудтахи хараа амияа харадаг политигууд болон манай зарим хуушэнэр энэ асуудал тушаа элдэб худал хуурмаг үгэ хүүр тараадаг, нэгэ нэгэндээ этигэхэгүй ябадал һүжэрөөдэг. Энэ газар дээрэ украинсдууд, ородууд, армянууд, чехууд, словагуд бултадаг эбтэй эстэйгээр ажаһуунабди.

Соёлой хүшөөнүүдые сахин хамгаалха асуудалнуудта үгэ хэлэгшэ тогтоһон байна. Арад зоной шутэдэг эүйлнүүд хунэй урма зориг үргэдэг, бүри сэбэр, һайхан эдьхэлтэй болгодог гэжэ тэрэ хэлэнэ.

1939 оной намар Совет Армие — сүлөөлэгшые хүн зоной ямар баяртайгаар үгтаһиень, арадай сугларан дээрэ Совет Украинада Баруун Украинын газарнуудые дахин нийлүүлхэ тухай шиидхэбэриин ямар зоригжолтойгоор баталагдан абтаһые һайн һананаб, гэжэ тусхайта пенсионер **И. И. Сторонняк** хэлэбэ. Энэ революционно ехэ хүсэн бии боложо, манлайдань коммунистнууд ябаа һэн. Гэбэшье Баруун Украинын Коммунис партийн үүргэ мүнөө дээрээ түүхэдэ өөһотойгоор харуулагдаагүй байнаар. Эдэ «сагаан толбонуудые» зайсуулхын тула гансашье Украинын бэшэ, мүн Советскэ Союзай эрдэмтэд-туухэшэдэй хүсэлэл оролдолгонуудые нэгэдүүлхэ шухала. Совет ниитэ нэгэн гүрэн дотор энэ нийлэлгын шухала удха шанар түүхын литературада ёһотойгоор согсолон харуулагдажа, ерээдүйн үетэнние хүмүүжүүлгэдэ бага бэшэ үүргэ дүүргэхэ эзргэтэй.

Гол эрдэм ухаанай хугжэлтэ манай нютагай эрдэмтэдэй шухала түйлалтануудай нэгэниинь болоно, гэжэ УССР-эй Науканудай академиин физико-механическа институдай директор, областной «Знание» бүлгэмэй правлениин түрүүлэгшэ **Б. В. Панасюк** хэлэбэ. Москвагайхидай болон ленинградайхидай үзүүлһэн туһаламжын ашаар эрдэм-техникын ехэ хүсэн байгуулагданхай. Энэмнай манай арадуудай хоорондохи хани барисаае бодото дээрэнь харуулна. Совет засагай 50 жэл соо Украинын баруун областынүүдта эрдэм ухаанай ехэ хүсэнүүд байгуулагдаа гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Энэмнай манай түүхэтэ түйлалта мүн.

Хиззарай түүхэдэ түрүүшынхиеэ естественнэ эрдэм ухаанай талаар эрдэм-шэнжэлэлгын институдуд хүдэлжэ эхилэнхэй. Ороной хэмжээндээр эрдэмэй-техникын проектнүүдые шиидхэлгэдэ, жэшээнь, Марс шэнжэлхэ талаар мүнөө хэгдэжэ байна туршалгада түгэс шадабаритай кадрнууд хабаадана. Тэрээнһээ гедка эрдэм ухаанай болон үйлэдбэриин хоорондохи харилсаа холбооной ашаг үрэтэй түхэл янзануудые олонхойбди. Тэдэмнай хубилган шэнэдхэлгын аша туһада хэрэглэгдэжэ байнхай. Шэнэ эүйлэй продукци — газарые түнхин бутаргадаг эзр эзмэгүүдые зохёонхойбди, түмэр хэрэгсэлнүүдые жэбэрэлгэнһээ хамгаалжа һураабди.

Гол эрдэм ухаае түргэнөөр хугжөөхын тулада бюджедэй түсхай һомололтонууд хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Уулзалгын дүнгүүдые согсолхо зуураа, М. С. Горбачев иигэжэ хэлээ:

(Эхин. Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

СОВЕТ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМЫН ХҮСӨӨР

ЧЕРНОБЫЛЬ. (ТАСС). Карта дээрэхи энэ нютаг мүнөө бүхы хүн түрэлтэндэ мэдэжэ юм. Энэ атомна электростанцида болоһон аюул усал гансал совет хүнүүдэй бэшэ, харин бүхы дэлхэйн хүн зоной эурхэ сэдьхэл доһолгоһон байгаа, Айхабтар ехэ аюул усалай, гай тодхорой урда бүмбэрсэг дэлхэйн арад түмэн нийлэн нэгэдэжэ, ажамидаралаа үргэлжэлүүлхын тула батаар жагсаха ёһотой гэжэ үшөө дахин харуулаа.

Энэ гай тодхорһоо хушэр бэрхэшээлтэйшье һаа, тон шухала тобшололнууд хэгдэжэ, зохихо һургаалнууд абтаба. Тэдэнние хүлеэн абаабди. Атомна эльшэ хүсэнэй оньһон техникэ зохёон бүтээгшэд, проект табигшэд, барилгашад, медигүүд, байгаалиие шэнжэлэгшэд, бүхы түбинүүдэй олон миллион хүн зон оршон тойронхи байгаалиие сахин хамгаалха асуудалнуудые эурхэ сэдьхэлдээ тон дүтөөр абажа, тэдэнние хүтэлбэри болгохо байна. Аюул усалай хойшолонгуудые усадхалгада КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет, Украинын Компартиин ЦК, УССР-эй правительство һуларшагүй анхаралаа хандуулна. Энэ талаар хүдэлжэ байһан бүхы хүнүүд бүгдэ арадай анхарал оролдолгоор хүреэлэгдэнэ.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. С. Горбачев Украина соогуур аяншалха үедөе февралиин 23-да Чернобыльскын АЭС-тэ ерэбэ. Хүдэлжэ байһан энергоблогуудай ажал хэрэгүүдээр, аюул усалай хойшолонгуудые зайсуулха хүдэлмэреэр. АЭС-тэ найдамтай техникэ зохёон бүтээхэ хэмжэнүүдээр, барилгын шанараар һонирхоһон байгаа.

Тус тустаа 1 миллион киловатт-хүсэтэй АЭС-эй гурбан блок тогтууритай һайнаар хүдэлнэ гэжэ станциин директор М. Т. Уманец мэдээсэбэ. Аюул усалай болоһонһоо хойшо тус станци 39 миллиард киловатт-час ороной эльшэ хүсэнэй нөөсэдэ оруулһан байгаа. Тэрэ арадай ажахын эльшэ хүсэ нэмээнэ.

Иимэ тогтууритай байлгань нэн түрүүн эбтэй эстэй хүдэлмэриин, АЭС-эй 5 мянган хүдэлмэришэдэй жэгдэ һайн ажалай үрэ дүн болоно. Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг ажалша коллективэй хүдэлмэришэдэй дүрбэнэй гурбан хубинь шэнэлэгдээ. Эндэ станциин партийна организаци ехэ хубитаяа оруулна. Чернобылкин 900 шахуу коммунистнуудай туд бүхэниинь бусадта жэшээ харуулна.

Хүн бүхэнэй мэргэжэл дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана. Объект дээрэхи зохёохы һайн оршон байдал, хүн зоной ажал хэрэгтээ хандаса энэ талаар ехэ нүлөө үзүүлнэ. Эндэһээ үрэ дүнгүүдынь элээр хараагдана: нёдондо жэлэй намарһаа хойшо станци хангалгын вахтова гуримһаа юрын аргада ороһон байгаа. Байгша оной эхинһээ хойшо эльшэ хүсэнэй энэ асари ехэ объект ажахын тоосооной гуримаар хүдэлнэ.

Һэргээлгын ехэ хүдэлмэри хэгдээ, аюулгүй байдалые хангаха, дүрбэдэхи блогой һандаргагдаһан реакторай хойноһоо хинаха, аюул усалай хойшолонгуудые зайсуулха, Чернобыль, Припять городуудта, дүтэ шадарай һуурин тосхонуудта һэргылэмжын хүдэлмэри ябуулха гэхэ мэтэ асари ехэ хэмжээнүүд бэелүүлэгдэд. Ойрын жэлнүүдтэ нэгэдэхи, хоердохи блогууд һэльбэн шэнэлэгдэхэ. Энергетигүүдэй хото болохо дүрбэнэй гурбан хубинь шэнэлэгдэ. Эндэ станциин партийна организаци ехэ хубитаяа оруулна. Чернобылкин 900 шахуу коммунистнуудай туд бүхэниинь бусадта жэшээ харуулна.

Хүн бүхэнэй мэргэжэл дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана. Объект дээрэхи зохёохы һайн оршон байдал, хүн зоной ажал хэрэгтээ хандаса энэ талаар ехэ нүлөө үзүүлнэ. Эндэһээ үрэ дүнгүүдынь элээр хараагдана: нёдондо жэлэй намарһаа хойшо станци хангалгын вахтова гуримһаа юрын аргада ороһон байгаа. Байгша оной эхинһээ хойшо эльшэ хүсэнэй энэ асари ехэ объект ажахын тоосооной гуримаар хүдэлнэ.

Һэргээлгын ехэ хүдэлмэри хэгдээ, аюулгүй байдалые хангаха, дүрбэдэхи блогой һандаргагдаһан реакторай хойноһоо хинаха, аюул усалай хойшолонгуудые зайсуулха, Чернобыль, Припять городуудта, дүтэ шадарай һуурин тосхонуудта һэргылэмжын хүдэлмэри ябуулха гэхэ мэтэ асари ехэ хэмжээнүүд бэелүүлэгдэд. Ойрын жэлнүүдтэ нэгэдэхи, хоердохи блогууд һэльбэн шэнэлэгдэхэ. Энергетигүүдэй хото болохо Славутичиие болбосон тухэлтэй болгохо талаар ехэ юумэн хэгдэжэ байна.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Б. Е. Щербина хөөрэлдөөндэ хабаадаба.

Удаань М. С. Горбачев машинна залда, хоёрдохи энергоблогые хүдэлгэхэ пультда ороожо хараа. Мэргэжэлтэдтэй хөөрэлдэбэ.

Киев хотоһоо хойшоо 150 километрэй зайда оршодог Славутич — ороной эгээл залуу хото городуудай нэгэниинь юм. Тэрэнэй намтар оройдоол өөр жэл болоно. Чернобыльдохи гэнэ усалай һүүлээр мүндэлһэн энэ хото совет арадуудай хани нүхэсэлэй, һүлдэ тэмдэг болоо, дэмжэлгэ хэрэглэһэн хүнүүдэ дары түргөөр үнэн зүрхэнһөө туһалхаар бэлэн байныень харуулаа.

Днепр ба Десна мүрэнүүдэй хоорондохи ой модотой газарта нэгэ нэгэндээ адли бэшэ байрын кварталнууд ургана. Тэдэние союзна республикануудай барилгашад болхоожо байнхай. Эндэ түбхинэһэн хүнүүд 4 мянга гаран болбосон тухэлтэй квартира гэбаа. Жэлэй дүүрэтэр үшөө 100 мянган дүрбэлжэн метр гэр байра ашаглалгада тушаагдахаар хараалагдана. Социально-соёлой болон ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын албан хугжөөгдэнэ. Мүнөө үедэ Славутичта 10 мянганһаа дээшэ хүн тоологдоно. Жэлэй дүүрэтэр тэдэнэй хүн зон хоёр дахин олошорхоор хараалагдана. Тиимэһээ хангалгын албанай предприятинуудые, соёлой объектнүүдые тургөөр ургэдхэхэ зорилго табигдана.

Белгородой барилгашадай бодхоонон байрын микрорайонһоо Славутичтай танилсалга эхилэ. «Тбилгорстройн» табадахи ДСК-гай хабсаргагшадай бригадир Т. В. Куртанидзе болон нэгэдэхи дунда һургуулиин багша С. Н. Тараброва гэгшэд М. С. Горбачев Р. М. Горбачева хоёрто яагаан гвоздиканууудай баглаа барюулна. Архитектурна ансамбльнуудай гоё һайхан байһые тэмдэглэхэ зуураа, шэнэ хотые бүхы оромнай, союзна республикануудай түлөөлэгшэд баринa гэжэ М. С. Горбачев онсолон тэмдэглэбэ. Иимэ интернациональна шэнжэ хадаа манай ниитын байгуулалтын хүсэн болоно.

Ажалшадтай хөөрэлдэхэ үедэ экологиин, орошон тойронхи дэйдые хамгаалгын, барилгын эршын ба шанарай асуудалнууд дайрагдаһан байна. Экономическа реформын, обществын бүхы талануудые шэнэдхэлгын эрхэ байдалда барилгын һалбариндашье хубилган шэнэдхэлгэ хэрэгтэй. Энэ һалбариндашье ажахы эрхилхэ түрүү арганнуудые эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ, барилгын бааза хугжөөхэ, барилгын хүсэтэй индустри байгуулха шухала.

Славутичай горгүйсэдкомдо М. С. Горбачев ЧАЭС-эй, хотын барилгада хабаадажа байгаа барилгын эмхи зургааануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаба.

М. С. Горбачевтой хамтаа КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Украинын Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь В. В. Щербицкий, УССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ В. С. Шевченко, УССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. А. Масол, партийн Киевскэ обкомой нэгэдэхи секретарь Г. И. Ревенко, партийн Славутичска горкомой нэгэдэхи секретарь В. Г. Лукьяненко гэгшэд ябалсаа.

Удын һүүлээр М. С. Горбачев республикын ниислэл хото бусабе.

ЭРДЭМ, СОЁЛОЙ ХҮСЭ—ОБЩЕСТВЫЕ ШЭНЭДХЭЛГ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Иимэ үүлзалгын болоһондо би баяртаяб. Мүнөөнэй шатада, хубилган шэнэдхэлгые улам гүнзэгырүүлхэ, ажабайдалай бүхы талануудые шэнэдхэхэ зэргэтэй болоод байхадамкай, общество вые бүхы хэмжээгээр ойлгохо шухала. Энэ манай хамтын һанамжа.

Минии һанахада, политикада иимэ хоёр шухала зүйл заатагүй байха зэргэтэй: эрдэм ухаанай бэримтануудай үндэнэ һуури дээрэ обществын ерээдүйе, тэрэнэй хүгжэлтые үридшалан мэдэлгэ ба арад зоной оюун ухаанай бадаралга болоно. Бидэ мүнөөдэр юунһээ сүлеорхэ, харин үрда тээхи үеын хүнүүдэй байгуулһан юумэнһээ юу абаха зэргэтэйб гэжэ манай өөһэдымнай ба ниитэ хүн төрөлтэнэй дуй дүршэл харуулна. Ямар үндэнэ һуури дээрэ түсэбүүдэз зохёонобибди, оюун ухаанай ямар үндэнэ һуурида түшэглэнэбибди гэжэ мэдэхэ ёһотойбди.

Мүнөөнэй шатада шүүмжэлдэгэд, шэнжэлэлдэ гол анхаралаа хандуулнабди. Энэмнай мүнөөдэр, илангаяа үглөедэр хэрэгтэй. Ерээдүйн түсэбүүдые зохёоходоо, гансашье манай обществын бэшэ, харин бүхы хүн төрөлтэнэй байгуулһан бүхы һайн юумые абанабди. Энэн түхай юундэ хэлэнэбиб гэхэдэ, үнгэрһэн үйлэ хэрэгүүдтэ хайшан гэжэ хандахаб гэһэн арсалдаануд олон болодог. Тэрээндэ бусажа, тэрэ үе сагай тааламжагүй үзэгдэлнүүдые ба бэримтануудые шангаар шүүмжэлхэдээ, бүхы үнгэрһэн юумые муу болгожо хэлэнэ гэжэ эсримашуул тоолодог. Үнгэрһэн сагта болоһон бүхы хүдэлөөн алдуу эндүү байгаа гэнэншүүгээр зэримашуул бододог. Иигэжэ хэлэхэнь аягүй гэжэ би һананаб. Ажабайдал, түүхэ тиимэ байгаа. Юу оложо шадаабибди юун бидэниие үргэжэ дэмжээб гэжэ бодожо үзэхэ гээшэ мүнөөнэй үетэнэй зориллго болоно. Эдэ бүгэдые, мүн манай обществодо һаад тодхор болоһон, манай эдэбхи үүсхэлые, бодолые дараһан, манай замда бэрхэшээлнүүдые тохёолдуулһан бүхы юумые хараха зэргэтэйбди.

Эрдэм ухаанда хайхарамжагүйгөөр хандаха ябедалһаа зайсаха ёхэ шухала. Тиихэдээ алдуу эндүүнүүдээ дабтахаяа болихобди. Эрид хубилалтын шатада ямар нэгэн алдуу эндүүнүүдые хэгдэжэ магадгүй. Тиимэнээ үнгэрһэн байдалые, мүнөөнэй шэглэлнүүдые шэнжэлэлгэдэ, дахин алдуу эндүү хэзэгүйгөөр ерээдүйн түсэбүүдые зохеон хараалха хэрэгтэ манай эрдэмтэ интеллигенциин оруулдаг хубитые бидэ сэгнэнэбди. Хүнүүдэй һэшхэлдэ, тэдэнэй дурасхаалда, үндэнэ яһанай, патриотическа, интернациональна мэдэрэлдэ хандажа, тэрэниие бадаргадаг манай зохёохы ажалтай интеллигенциин хубитые бидэ сэгнэнэбди. Тэдэнэр хүнүүдэй урма зориг бадаргаадаг, хамтын аша туһые, хамтын хүсэлэл оролдолгонуудые, хамтын бодолые түрүүшын эллжээндэ табидаг. Ямаршье хэрэг түхай хамтаараа һаналгаа табиха, хабаадаха хэрэгтэй. Иигэжэ хүнэй зориг батадхадаг, Имагтал хатуу зоригтой, арюун зүб ябадалтай хүн өөрынгөө -түлөө, бусадей түлөө ехэ харюусалга даажа абаха аргатай. Тиимэнээ бидэ хамтаараа ба тус тустаа оролдохо зэргэтэйбди. Интеллигентыншье хүдэлмэришэнэйшье, таряашанайшье эдэбхи үүсхэлэй дээшэлжэ байһаниинь тон шухала. Имагтал бодото хэрэгүүдтэ хүнэй өрга боломжо элирэн харагдадаг гээшэ.

Хүдэлмэришэдэй, таряашадай, манай интеллигенциин ороон тухайгаа өнхарал оролдолго гаргадаг болоһыень бидэ һайшаанабди. Өөрыгөө, ороноо, обществоёо һайнаар ойлгожо абаха һэдэлгэнүүдые бидэ дэмжэдэгбди. Арад зоной зохёохы арга боломжонуудта, тэрэнэй хүсэндэ - түшэглэдэг байхадаал партимнай өөрынгөө үүргые дүүргэжэ шадаха гэжэ хэлэхэ байнаб, Манай партийна комитедүүдэй хүдэлдэг, коммунистнуудай бүхы хүнүүдэй хүсэлэл оролдолгонуудые нэгэдүүлжэ, арад зондо түшэглэжэ шадаһан газарта хэрэгүүдынь түрүөөр ябана.

Политикада, эрдэм ухаанда, соёл болбосоролдо бултанай хүсэлэл оролдолгонуудые, зохеохы хамтын ябуулгые нягтаар холбожо, арад зоной аша туһые дүүрэнээр хангахын тула хубилган шэнэдхэлгэ айхабтар ехэ арга боломжонуудые нээнэ. Имагтал энэмнай ажабайдалаймнай дээдын үг удха гэжэ политигуудшье, эрдэмтэдшье, интеллигентнүүдшье ойлгохо зэргэтэй.

Львовой газар дайдын баян, жирөөй бэшэ түүхэтэй хадань, эрдэ ерэхэдэ, ехэ һонин бейба. Ута удаан орёо замай эсэстэ Украинын баруун хубинь Совет Украинатай ниилэһэн байна. Табин жэлэй саада тээ болоһон энэ гайхамшагта үйлэ хэрэгтэй хүнүүд өөһэдынгөө эгээл ехэ этигэл найдал болон бодолнуудые, мүнөөдэрые ба үглөедэрые нягтаар холбоно. Энэ ойн баярай жэлэй таанадта ехэ, удха түгэс жэл болохо байнаниинь ойлгосотой. Гансаашье Львовто бэшэ, Москвада, Киевтэ энэ хэрэг согсолон харуулагдаха бээ гэжэ һананаб. [Альга ташалган].

Гэр байрын, эдеэ хоолой, арадай хэрэглэмжын эд бараанай асуудалнуудые бидэ түрүүшын эллжээндэ табяабди. Энэмнай зүб.

Тиигэбэшье хүниие үргэхэ гээшэ хубилган шэнэдхэлгын уг удхые тодорхойлдог гол зүйл болоно. Хүдэлмэришэн, таряашадай гүрэн байгуулха зориллго бэелүүлхэдээ, хүн түхай мартаха ябадалаа орхихо хэзэгтэй, Экономикодо, политическэ хэрэгтэ, оюун ухаанай оршомдо боложо байһан манай бүхы хубилалтануудта хүн гол анхаралда байха зэргэтэй. Хүнэй аша туһада хубилган шэнэдхэлгэ бэелүүлхэ гээшэ, тэрэнэй эгээл гүнзэгы удха болоно.

Агууехэ үе сагта ажаһуунабди гэжэ һананаб. Бидэ энэ арга боломжо алдаха зэргэгүйбди. Таанадай зүбшөөхэ һаа. Киевтэ энээн түхай хэлүүжэб. [Альга ташалган]. Магад, заримдаа үгэез һайса ойлголсоногүйбди, ехэ зориллго тээшэ замдамнай хэрэгтэй этигэл найдал үгы байжа болоо. Энэмнай нэгэ үедэ хазагайруулагдаа ха юм даа. Энээнэй түлөө парти, тэрэнэй кадрнууд харюусаха болоно. Өөһэдтөө шүүмжэлэхы ёһоор хандажа, бидэ энэ харш

Арадай АНДИДАДУУД

ХҮРЬhЭТЭ СЭНХИР ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ

— Дамби Базарович, hуурридаа hуугты. Гэртээ хүреед унтахамни яашаха hэм, — гэбэ...

Эгэтын-Адагай хүрэхэдэмнай, hунийн 2 сагhаа үлэжэ байгаа hэн...

БИ ДАМБИ Базаровичые улаан нерайhаань шахуу мэдэхэб. Эхэ эсэгэнүүдэй анхаhлаа энэл нютагта hуурhан, энэл колхозоо адуушад, малшад ябаhан зон юм. Эжынь Цыбикжаб Номтоевна Дамбаева ажалша, нарин нягта хүн бэлэй. Хара багаhаа эжыгээ дахажа, мал ажал дээрэ хүн болоhон хүбүүниинь баhал хамаг юумэндэ дүрэтэй, нарин нягтаар hураhан байна.

Өөрөө ажалда бэрхэ хүн гээшэ даажа ябаhан зондоо эриитэ ехэтэй байдаг гэжэ мэдэхэ. Тэд Дамби Базарович түрэлхиин үреэлгы, дээшээ хараха ахэ заха хүнүүдые ехэ хүндэлдэг hэн хойноо зондо ёборгон үгэ хэлэдэггүй гэлсэнэ. Түрэлхиинь энэхэн зан абари мүнөө үе сагайнгаа эриитэтэй hөөл зохидоор үгэсэнхэй гэжэ би ажаглаагб.

— Юрэдөөл, Дамби Базаровичай ерэhээр, колхознай еедөө гаража байна. Би бүхы наhаараа бухгалтер ябаб. Арба гаран түрүүлэгшэтэй ажаллааб. 1985 ондо нютагайнгаа хубүүнэй правлениимнай түрүүлэгшээр hунгагдахада, би түрүүшынь алкампаа ажаглаад, энэмни болохотойхон хүн баймаа гэжэ hанаадхёо hэм. Нарин нягта, зондо үгөө дуулгасатай. Эхилhэн юумэниинь урагшатай байдаг, — гэжэ дайнай да ажалай ветеран Дамби Доржиевич намда бахархан хөөрөө бэлэй. — Ёзоор лэ хүн. Колхозойнгоо ветерануудтай хөөрэлдэхэ, hанамжыень дуулаха, зубшэлдэхэ...

— Газарнай үйтаншаг ха юм даа. 2403 гектар саблаланган, 2500 гектар тариалангай, 10827 гектер бэлшээрийн газартайбди. Гарагша оной январиин 1-дэ 2538 эбэртэ бодо малтай, 10689 хонитой, 462 адуутай байбабди. Гахай баридагбди, Гахайн мяхые ажахы дотороо хэрэглэдэгбди. Техникэ юу хаэн элбэг. Эхэ хонидой юhэн hүрэг бии. Нёдондо зургаан хонишодай аутангууд болоо hэн, Мүнөө яалдаха зонбибди, бү мэдэе. Ого бороо орожо, гол мүрэн үерлэжэ, мүргэйгөөр үбhэ абхуулхагүй, — гэжэ байгаад, баhал энэ нютагай хүбүүн — колхозой парткомой секретарь Батор Данзаннимаевич Цыренов дансе саарhануудые харуулна. — Үнэрhэн жэлдэ hү, мяха үйлэдбэрилхэ түсэбөө 100,4 ба 112,6 процент дүүргэhэн урматайбди. 352 центнер нооно хайшалжа тушааха түсэбтэй байhан аад, 373 центнертэ хүргөө гээшэбди. Тезд хүндэ гансал хотын садхалсан хэргэтэй бэшэ. Хүнэй оюун ухаанай эриитые хангаха гэжэ оролдоо зон бэзэбди. Һаяхан Сагаан hарын найр наадан ехэл hайнаар үнгөрөө. «Аялга» гэжэ дуу хатарай ансамбль бии. Эдэ мэтые Дамби Базарович ехэ дэмжэдэг хүн байха. «Аялга» ансамблиин артистнуудта хубсаhа хунар оюулха гэжэ 10 мянган түхэриг колхоз үгөө hэн...

Нютагайнгаа ямаршье хүнтэй хөөрэлдэхэдэ, барандаа ама hайтайнууд, ажахыингаа социально-экономическа байдалай хүгжэжэ байhан тухай баяртайгаар мэдүүлнэ.

ХАНГИРА гээшэ «Победа» колхозой hү hаалиин томохон ферма юм. Анхандаа хэдыхэн лэ гэрнүүдтэй гүүрта байгаа. Мүнөө өнөтойл багa hуурин болошонхой: өөрын клубтай, банитай, магазинтай. Зүгөөр фельдшерскэ пунктнь даб дээрэ хүдэлнэгүй. Медицинскэ мэргэжэлтэн байхагүй.

Дамби Базаровичай түрүүлэгшээр hунгагдаад, жэл тухай хүдэлөөд байхада, бүлэг уран зохеолшодтой хамта Хангира ошоо бэлэйбди. Тэрэ үулзалгын үедэ түрүүлэгшэ ажахы тухайдаа бидэндэ хөөрэхэ зуурга Хангирые социальна талаарнь хүгжөөхэ тухай бодомжоео хэлэhэн юм.

— Эндэ үхибүүд олон. Бишыхан үхибүүдые hүргүүлиин интернадта байлгажа зудэрэнхаар, эндэнь эхин hүргүүли барюулха тухай асуудал табинхайбди, — гэжэ хэлэhэниинь намда иланГаяа hайшаагдаа бэлэй. Мүнөө үулзахадаа, Хангирын hүргүүли тухай асуубаб.

— hуралсалай шэнэ жэлhээ саад-hүргүүли нэхэмнай. Байрань бүтэнтөө, — гэжэ Дамби Базарович харюусаба. — Багшанарай байхаар хоёр байратай гэр баригдаа. Дүрбэдэхи класс хүрэтэрөө үхибүүд гэртээ байгаад hурадаг болохо.

Бага зэргэ бодолгото боложо hууд гээд:

— Хангирада үбhэнэй, тариаанай арендиэ бригадта худэлнэ. 11 хүн. Хүтэлбэрилэгшэнь Замиль Ибрагимович Валеев гэжэ хүн юм. Хангирада hүнэй фермэhээ гадна хонишод бии гээшэ даб даа. Тиигээд хожомоо Хангирые бэеэ дааhан бухэли кооператив болгожорхихо hанаган бии, — гэжэ хэлээд, түрүүлэгшэ урдаhаам шарайшалангяар хараа hэн.

Энэ колхозоо барилга яhала хэгдэнэ. Ажаhуудал хангалгын комбинадай, ажахын хэрэгсэлнүүдэй магазинай байшангууд баригдажа, нэгдэхээр бэлэн болгогдонхой. Айлшадай бууха шэнэ байшан бүтэнхэй. Хуушан байшангыень заhажа, hэльбэжэ, зургаан наhетайшуулай hүргүүли болгоо.

Малшадта шэнэ проектын гэрнүүд баригдана. Нёдондо зуун эхэ хонинhоо зуу үлүүгэнэн хурьга ёбаhан, мүнөө хонидоо түлэг лэ түрүүлжэ байhан бутитма Ринчиндоржиева, тэрэнэй нүхэр Будажоп Дамбаев (hубай холи хараадаг) гэгшэдтэ барижа үзэhэн гэрыень хараад, өхэл гоешоогоб. Кухни, коридор, ужжам зал, унтаргын бэ хүүгэдэй таhалгануд, сезниг — городскойдэй байраhаа hурагүй гөө. Газаань — гараж, бани, уhанай гэр.

ЮРЭДӨӨЛ, малшадайнгаа, хонишодойнгоо, бухы ажалшадайнгаа байра байдалые hайжеруулха, городскойнгоо дутуугүй болгоо гэжэ колхозой правлени, партийна, профсоюзна организацинуд тэмсэдэг гэжэ абаhаар харагана.

— Хэрбээ Танние ерадай депутадаар hунгаа hаань, ямар программа бэелүүлхэ гэжэ шидэнхэй гээшэбта? — гэжэ Дамби Базаровичнаа асуугдаа hааб даа.

— Депутадаар hунгагдаа hөа гү? Хубилган шэнэдэлгын бодотоороо бэелхын түлөө, Бүхэсоюзна арбан юhэдэхи партконференциин шидэхэбринуудэй бэелхын түлөө хүсэ шадалаа гамнахагүйб. Эдеэ хоол элбэгжүүлгэ худөө ажахыныхидhаа болохо гэдэгбди. Тезд hаалишадай, хонишодой, едуушадай, механизаторнуудай hуудал байдалые амаараа бэшэ, бодотоорнь hайжеруулагүй hөө, юумэн бүтэхэ аал? Манай элинсэгүүдые колхозоо «түүжэ» оруулаад лэ, зөөридэ эдэн байха мэдэрэлыень хэдэн арбаад жэл соо hалгаагаа. Эдэ газарайнгаа, эдэ мал едуунайнгаа эззд гээшэбди гэжэ колхозник бүгэн, ажалша хүн бүхэн лэ мэдэдэг, харюусалгаа ёhотойгоор мэдэрдэг болохо зэргэтэй. Залуушуул hунгажагүй болошоо гэжэ нёhетай зон гэмэрэлдэдэг. Залуушуул энэ зэмэтэй гү? Бидэ ээhэдөө зэмэтэй байдаггүй гүбди? — гэжэ нанёеа асуугаад, харюу хүлеэнгүй, саашань бодомжолбо: — Залуушуулай талые би хамгаалхаб. Манай колхозоо залуу колхознигуудта туhалдаг, тэдэнние үргэдэг гурим анхаhлаа байгаа юм. Оршон тойрон байгаалние аршалан хамгаалха тухай шаг шууяан болоно. Энэннние миик лэ шууяан болгосд лэ дүүргэхэгүй, тодорхой хэдэмэри ябуулха ёhотойбди. Байгал далайе хамгаалха гээшэ бүлтэндамнай хабаатай. Хаана байhан Байгал далайе дурдаба гээшэб гэжэ hаналтагүй, — гэжэ, арадай кандидат урдаhаан хурсаар хараадхиба. —Манай колхозой түб hуурин гурбан голой бэлшэрэ оршоно. Мөөрагта, Эгэтэ гэжэ хөөр гол Удэ мүрэндэ шудхана. Удэ мүрэн Селэнгэдэ ородог гээшэ ааб даа. Тиихэдээ бидэтнай Байгал арюун далайтаяа яаха аргагүй холбоотой зон болонобди. Национальна асуудал, түрэл хэлэн программадамни орохол ёhоороо ороно. Хэдэн жэл урда тээ Мужыха, Тэлэмбэ мэтэн буряад нютагуудай hүргүүлинуудта буряад хэлэн заагдахаа болишоод, түрэл хэлээ хүсэд мэдэхэгүй залуу зон үргэжа эхилээ hэн гүбэ. Национальна патриотизм, интернациональна хүмүүжүүлгэ гэдэгүүднай хоорондоо яаха аргагүй холбоотой гэжэ hанагшаб...

Арадай алишье кандидадуудай программ хоорондоо дутэрхы байна гэжэ би ажаглааб. Тезд тиимэшье байнгүй аргагүй даа. Хэрбээ депутадай мандат абаа hаа, СССР-эй арадай депутадуудай съездэд сугларжа, хамтынгаа гол шухала асуудалнуудые тэдэнэр хамтаараа шидхэхэ болоно ха юм.

Хүрьhэтэ сэнхир дэлхэй дээрэ хүн боложо түрөөд, олондо хэрэгтэй ажал хэжэ ябахада, хүндэтэйшье хүшэршье байдаг. Олон зоной хуби заяае бэе дээрээ даажа ябаhан хүнэй хэрэг ажал барагдахагүй. Дамби Базарович Дамбаев СССР-эй арадай депутадаар hунгагдаа hаа, хүдэлмэринь бүрил ехэ болохо, аяар дүрбэн райондо ажаhуудаг хүн зоной хуби заяае даалсаха, тэдэнэй энхэ амгалан, hайн байдалай түлөө тэмсэхэ байнгы.

Ц. ДОНДОГОЙ.

ЭРДЭМТЭН, БАГША, СЭРЭГШЭ

Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор Цей-Жаб Цыдыпович Цыдыповэй түрэhөөр 70 наhанайнь ой гүйсэбэ. Энэ үндэр наhанайнгаа аяар 50 гэбхэр жэлые багшалалгын, буряад хэлэнэй орёо шухала асуудалнуудые шэнжэлгын, залуу багшанарые бэлдэлгын арюун нангин хэрэгтэ зорюулаа. Тиихэдээ мүнөөдэр жабхаланта ойн хоёр ехэ баяр тэмдэглэхэнь гээшэ.

Ц. Ц. Цыдыпов Шэтын областийн Агын Буряадай автономито округой Согто-Хангилай сомоной Хүйтэн гэжэ нютаг hа 1919 ондо түрэhэн юм. hүргүүли. Агын багшанарай училищи дүүрэгэнэйнгээ удаа 1939 оной сентябриин 1-hээ Эгэтын-Адагай эхин hүргүүлиде багшаар ажаллажа эхилhэн наманцартай. Тиигээд удаань Нарhата hуурында буряад хэлэнэй багшаар ажаллажа байhаная. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуучэхэ дайнда мордоо hэн. 111 дэхи танково десантна бригадада дайлалдажа. Польшо, Чехословаки сулөөлэлсэжэ, Иналгын үдэр хүрэтэр эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэлдэ хабаадалсаа.

1946 ондо Совет Армиин эзэгэнэ табигдаhаа Буряадай гуманитарнай институтай хэлэ бэшэгэй факультедэй студент болоо hэн. Институт а hуража байхадаа, республикынгаа Гэгээрэлэй министерствын инспекторэзэр багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлгын институтай методистаар ажаллаа. Институт дүүргэгдэ 1952 оной октябрь hарада Педагогикын эрдэмэй академиин Национальна hургуулиин эрдэм-шэнжэлгын институтай аспирант болоод, 1956 ондо педагогикын эрдэмэй кандидадай диссертаци хамгаалаа юм. Тиигээд Буряадай багшанарай институтда ассистентэзэр хүдэлжэ эхилээ hэн.

Тэрэ сагhаа хойшо гаhалгаяагүйгөөр аяар 33 жэлэй туршада эндэ багшалжа байна. 1973 ондо Ц. Ц. Цыдыпов Новосибирскдэ эрдэмэй докторой диссертаци хамгаалаа бэлэй. Удаань 1977 ондо буряад хэлэ бэшэгэй кафедрын профессорэй нэрэ зэргэ тэрээндэ олгогдоо hэн. 1975 оноо арба гаран жэлэй туршада институтдэй буряад хэлэ, бэшэгэй кафедрые дажа ябаа. 1986 оноо кафедрада профессорэзэр хүдэлэнэ.

Ц. Ц. Цыдыповэй научна хүдэлмэринүүд буряад хэлэнэй грамматикын, синтаксисэй орёо асуудалнуудта зорюулагданхай юм. Мүнөө хэлэ, бэшэгэй болон методикын талаар табяад хүдэлмэри бэшэнхэй. Олонхи хүдэлмэринүүдынь буряад хэлэнэй грамматикын урда тээнь шэнжэлэгдээгүй асуудалнуудта хабаатай. Зөрим тэдыень нэрлэбэл иимэ: «Бэ, ааб гэлэн частицанууд тухай» (1951), «Буряад хэлэнэй морфологическа бүридэл» (1958), «Буряад хэлэнэй аналитическа бүридэлнүүд» (1972) «Буряад хэлэнэй холбуулал» (1978), «Буряад хэлэнэй синтаксис» (1985). Эдэ хүдэлмэринүүд соо шэнжэлэгдэhэн теоретическа асуудалнуудта яалта тодо хэрюунүүд үгэгдэн байха юм.

Удаа hуургуулидa буряад хэлэ зааха асуудалнуудые гунэзгыгөөр шэнжэлжэ, методическа заабаринуудые зохеолгодо профессор Ц. Ц. Цыдыповэй оруулhан хубита ехэ. 1955 ондо буряад хэлэнэй багшанарта методическа туhаламжа болгон «Табдахи класста үгын бүридэл үзэлгэ» гэhэн ном бэшээ бэлэй. Тус хүдэлмэри буряад хэлэнэй методикын үндэhэ hуури табилгада ехэ удха шанартай байжа багшанарай саг үргэлжэ хэрэглэхэ шухала номуудай нэгэн болоhон юм. Удаань «5—7-дохи классуудта буряад хэлэ заалгада хабаатай асуудалнууд» (1958), «Фонетикэ ба морфологи заалга. 5—6-дахи классуудай багшанарта туhалбари» (1961) гэhэн хүдэлмэринүүд бэшэгдээ. Эдэ хүдэлмэринүүд тэрэ сагта багшанарта эгээл шухала хэшээл бүхэндэ хэрэглэхэ туhалай номуудынь боложо үгэhэн байха юм.

1967 ондо «Буряад хэлэнэй методико» гэhэн хүдэлмэрэз хэблүүлhэн юм. Энэ ном доторт багшанарай дүй дүршэл, буряад хэлэ зааха теори бэ практика гунэзгыгөөр шэнжэгдэнхэй. Номдонь хабсаралта болгогдон «Буряад хэлэнэй морфологи болон синтаксисэй структурно-логическа схемэнүүд» оруулагданхай.

Буряад хэлээр hуралсалай учебникүүдые зохёолгодо, тэрнине hайжаруулгада Ц. Ц. Цыдыпов ехэ үүрэг дүүргэгэ. Багшанартай хамта зохёоhон «Буряад хэлэн» (5-дахи классай учебник), «Буряад хэлэн» (6—7-дохи классуудай учебник) гэhэн номуудаар hурагшад мүнөө түрэл хэлээ үзэдэг юм. Мүн тиихэдэ буряад хэлэнэй программаар методическа заабаринуудые зохёолгодо хабаадалсаhан авторнуудай нэгэн болоно.

Олон жэлэй туршада дээдэ пургуулида багшалхадаа, студентнүүдэй үзэхэ номуудые зохёохо хэрэгтэ ехэ оролдолго гаргадаг гээшэ. 1985 ондо профессор Ц. Ц. Цыдыповэй бэшэhэн «Буряад хэлэнэй синтаксис» хэблэгдээ. Тиихэдэ мүнөө «Буряад хэлэнэй морфология» гэhэн номынь хэблэгдэжэ байнхай.

Цей-Жаб Цыдыпович 1947 онооо КПСС-эй гэшүүн, олон жэлдэ ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадажа ябаа. Тиихэдээ институдайнгаа парткомой, профкомой гэшүүнээр хэдэн дахин hунгагдаhан, институдта хэблэгдэдэг олон хэhэгээр гарадаг газетын редактор байhан юм. Ц. Ц. Цыдыпов Буряадай АССР-эй Арадай эрдэм hуралсалай министерствын hуралсалай-методическа советэй гэшүүн. Буряадай эрдэмэй институдай даргэдэхи монгол хэлэ шэнжэлэх талаар кандидадай диссертаци хамгаалгын тусхай советэй гэшүүн юм.

Профессор Цыдыпов хэлэ бэшэгэй асуудалнуудаар үнгэргэгдэдэг зүблөөнүүдтэ, конференцинүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг.

Ц. Ц. Цыдыповэй научна ба багшалhан хүдэлмэри, мүн дайнда харуулhан баатар габьязнь үндэрөөр сэгнэгдэнхэй. Тэрэ «Улаан Одоной», «Алдар Солын» III шатын орденуудаар, олон медальнуудаар шагнагданхай. Мүн тиихэдэ «Эрхим тагнуулшан» гэhэн тэмдэгээр, СССР-эй арадай гэгээрэлэй отличникигай тэмдэгээр шагнагдаhан байха. Үшөө тиихэдэ буряад хэлэ шэнжэлхэ, хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ габьяата байhанайнь түлөө профессор Цыдыповтэ Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдонхой. Мүн Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай.

Мүнөө Цей-Жаб Цыдыпович хүл хүнгэн, бэе hайнтай, хүсэн дүндаа хүдэлhөөр. Далан наhанайнгаа үндэр дабаа дababашье. Урдынхидаа адли уран бэлигэй, хүсэ шадалаа эршэдэхэн, Эхэ ороной hүргэн эрдэмэй хүгжэлтэдэ, түрэлхи хэлэнэйнгээ багшанарые бэлдэлгэдэ өөрынгөө хубитыг оруулжа, үшөө олон жэлдэ эдүүр энхэ ябаhыень хүсэе!

Н. ДУГАРОВ,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат, доцент.

Соціалис ороннуудаар

ПЕКИН. Үнэрэлэн ороон жэлдэ КНР-та ехэ хубилалганууд болоhон байна. Нинтын үйлэдбэрилгын хүсэнүүд түргөөр хүгжөөгдэнэ, экономикэнь бэхижэнэ, арадай hуудал байдалай хүнжэлэн хараа байса дээшэлнэ. Хитадта бэелүүлэгдэжэ байhан реформын политикые сэгнэхэдээ КНР-эй Госсоведэй премьер Ли Пэн энэн тухай мэдүүлээ. КНР-эй Гүрэнэй Соведэй засгадаа дээрэ үгэ хэлэхэдээ, энэ талаар ушардаг бэрхэшэлнүүд, шидхэгдээгүй асуудалнууд тухай тэмдэглээ.

Ажахы эрхилэгын эрхэ байдалые hайжаруулха ба реформо бухы талаар гунэгыруулхэ хараа шугам бэелүүлхын тула экономическа тааруу зохид байгууламжа хэрэгтэй гэжэ тэрэ зааба. Энэ хараа шугам реформо саашадань бэелүүлгэдэ, гаднадын оронуудтай хэрилсаа холбоо үргэдхэлгэдэ шэглүүлэгдэнэ. Замбуулинай шэнжэлгийгүй үрэ дүнүүдые хүлээн байна. Оронуудта хэрэглэхэ тухай асуудалые сессиин хабаадагшад зүбшөн хэлсэнэ юм.

Замбуулинай дайдые амталан hайан зорилгоhоогоор хэрэглэлгэдэ улаасхооронды хэрилсаае али бухы талаарнь үргэдхэхэ шухала гэжэ Советэй Союз тооломо. Энэ хадаа али бухы тухэлэй бүзэбсэгүүдые замбуулинай дайдада гаргаха гэhэн түсэбүүдтэ зүрюугөөр табигдаха хэрэг болоно гэжэ совет делегацин хүлээрилгэнэ академик О. Г. Газенко мэдүүлэ.

ХИЛЫН СААНАhАА
ТАСС · АПН

АМГАЛАН БАЙДАЛАЙ АША ТУhАДА

НЬЮ-ЙОРК. Амгалан байдалай аша туhада замбуулинай дайда хэрэглэхэ талаар ООН-ой эрдэм-техникын комитедэй эллиэгэ. 26 дахи сессин улаасхооронды эмхэнэ штаб-байшан соо нээгдэбэ.

ООН-ой орюндо замбуулинай дайда шэнжэлгые тэралдуулан табиха программые, замбуулинhаа Газарые, байгаалиин нөөсэ баялинуудые шэнжэлхэ, замби түйдэхи эшэ хүсэнэй ядерна эшэ үндэhэ хэрэглэхэ асуудалнуудые сессидэ хабаадагшад зүбшөн хэлсэhэн байна. Астрономиин, замбуулинай медициниин ба бусад зарим асуудалнууд мүн лэ зүбшөн хэлсэгдэхэ юм. Эдэн түйнуудай үрэдэлые зогсоохо, ой модоной хаталые болгохо, нара hалгинhаа газарай хүрhэнэй нуралые зайсуулан сараха гэхэ мэтэй бүгаалине сахин хамгаалгын асуудалнуудые шидхохын тула замбуулинай техникэ хэрэглэлгын арга боломжонуудые хараhа үзэлгэдэ онсо анхаралаа хандуулхаар түсэблэгдэнэ.

СОВЕТ СЭРЭГШЭДЭЙ БААТАРШАЛГАНУУД

ЛУСАКА. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуучэхэ дайнай жэлнүүдтэ совет сэрэгшэдэй гаргаhан баатаршалганууд, мүнөөнэй сэрэгшэдэй юрын удэрнүүд, аргаан арадта сэрэгшэд - интернационалистнүүдэй үзүүлhэн туhаламжа — эдэ бүгэдэ Лусакадахи Совет соёлой түбтэ нээгдэhэн фотовыставкэ дээрэ табигдаhан материалнууд тодоор хоорна. Тэрэ Совет Армин ба Далайн-Сэрэгэй Флодой 71-дэхи жэлэй ойдо зориулагдана. Замбиин зүбсэгэй хүсэнүүдэй бухы түрэлэй сэрэгүүдэй түлөөлэгшэд выставкэ нээлгэдэ хабаадаhан байгаа. Совет Армин алдарта туужа тухай хөөрэhэн фотовитринотой талаар hонирхолтойгоор танилцаhан, хөөр ороной зобсэгэй хүсэнүүдэй хоорондохи холбоо бэхижүүлхэ, мүн экономико болон соёлой талаар СССР-эй ба Замбиин хоорондохи харилсаае үргэдхэхэ шухала гэжэ онсолон зааhан байха юм.

ВСРП-гэй ЦК-гай ПЛЕНУМ

БУДАПЕШТ. Венгриин Социалис хүдэлмэришэнэй партийн Центральна Комитедэй Пленум хүдэлмэрэе эндэ дүүргэбэ. Тэрэниие хабаадагшад ВНР-эй Конституциин бодомжо тухай мэдэгдэлые зүбшөн хэлсэхэ, нэгэн наhалтайгаар hайнааха зуураа, тэрэниие олонхинь зүбшөн хэлсэлгэдэ зүбсэхитэйгээр хабаадахыень ВСРП-гэй бухы гэшүүдые үрдэлhан байгаа. ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ЦК-гай секретарь Пал Иваниин элидхэл хэhэн партийн аграрна политикые шэнэдхэн хубилгаха дурадхалнуудые шагнаад, hайнаан абаhан байгаа. Түүлэй hарануудта боложо үнгэрhэн городской, областной партийна конференциинүүдэй, мүн партийна комитедүүдэй пленумуудай дүнгүүдые ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ЦК-гай секретарь Янош Лукач согсолхоо. Үнгэрhэн сагаа соо коммунистнуудай эдэбхи үүсхэл нилээд дээшэлhэн байна гэжэ тэмдэглээ. Саашадаа ВСРП-гэй эмхидхэлэй байгууламжые нарижуулан hайжаруулгада, партийн hунгалтын гуримые шэнэдэлгэдэ онсо анхаралаа хандуулха шухала гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

СОВЕТ СОЁЛОЙ ХАЛБАРИМ

ФРОНТЫН ТҮЛӨӨЛЭГШЭДЭЙ УУЛЗАЛГА

МЕХИКЭ. Фарабундо Мартиин нэрэмжэтэ национальна түлөөрэлгын фронтын, Сальвадорой 13 политическэ партиин түлөөлөгшэдэй уулзалта Мексикын Оакстепек хотодо дүүрэбэ. Түбэй Америкэдэхи энэ орондо боложо байhан зобсэгтэ хомороо гуримшуулха харгы замууд, түсхайлбал, тэдэнние бодото демократиин үндэhөөр үнгэрэхын тула таарамжатай эрхэ байдал байгуулха зорилготоогоор Сальвадорой президентын hунталтын болзорые мартын 19-hөө сентябриин 15 болотор хойшолуулха тухай эсэргүүсэн бодогшодой орлуулhан дурадхалые тэрээн дээрэ зүбшөн хэлсэгдэhэн байна.

Хоёр үдэрэй хөөрэлдөөнүүдэй ашаар Сальвадорой политическэ партиинуудай түлөөлөгшэд хамтын декларацие абаба. hунгалта үнгэрхэ болзорые хойшолуулха тухай эсэргүүсэн бодогшодой хоорэлдөө үнгэрэлгэдэ тулhалхаар болэн байhан тухайдаа тэрээн соо мэдүүлэ.

БУДДИСТНУУДАЙ СЪЕЗД

ВЬЕНТЬЯН. Лаосой буддистнуудай холбооной гурбадахи съезд эндэ нээгдэбэ. 150 делегат, мүн Монголой, Вьетнамай, Камбучиин, Таиландын буддистнуудай түлөөлэгшэд тэрнэй хүдэлмэридэ хабаадана. Тэдэнэр хүгэлбэрилхы органуудай тоосоо шагнаад, зүбшөн хэлсэхэ, елэдүндэ бэелүүлхэ зорилгонуудаа хараалха, Уставта хубилалтануудые оруулха байна. Союзай ЦК-да hунгалта мүн лэ үнгэрэгдэхэ юм.

Энэ хуралдаан ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болоно гэжэ союзай хүндэтэ түрүүлэгшэ Буаккам Верапет тэрэнние нээлгэ дээрэ үгэ хэлэхэдэ мэдүүлбэ. Шэнэ societ дотомын политикын манай ороной ажабайдалай бухы талбариинуудта нөөтөрүүлэгдэжэ байха үедэ тэрэ үнгэрэгдэнэ. Шэнэ эрхэ байдалда буддын шажанай ламанар үе саттана зэргэ дабшахын, хубисхалай шэнэхэ шэнэр хэрүүлхын, үнэн зүбой болон социальна дэбиралтын түлөө тэмсэхын тула бухы хүсэ шадалаа, оролдолго хэшээлэй гаргаха ёнотой гэжэ Верапет хэлэбэ.

ШЧПЛ-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ЛНДР-эй президентын үялгануудые гүйсэдхэгшэ Фуми Вонгвичит съездын хүдэлмэридэ хабаадана.

Түмэр замай милициин 70 жэлэй ойдо

ЗАМАЙ АЮУЛГУЙЕ САХИХА

Улаан-Удэ станциин локомотивна депогой комсомолшууд Сергей, Андрей Беляковууд, Иван Турпанов, Юрий Степанов, Слюдянка станциhаа Александр Госьков, залуу коммунист Александр Горчаков болон бусад эдэбхитэдней манда горитой туhаламжа үзүүлнэ. Тэдэнэрнай поезднуудые замдань шалгана, рейднуудые үнгэргэнэ, «хүндэ» гэгдэдэг үхибүүдтэй хөөрэлдөө үнгэргэнэ.

Наркотическэ бодостой конопля ногооной үргадаг газар тэгшэ үхибүүд поезд, электричкээр ошодог байна. Тиимэ газартай станциинүудта манай албаная хүдэлмэрилэгшэд шалгажа ябадаг гуримтай юм.

Горхон с анци дээрэхи линейнэ отделениин милициин капитан Л. А. Самитина тухай онсо дурдаха hанаатайб.

Лариса Анатольевна Оногой станциhаа эхилээд, Петровско Завод станци хүрэтэр зам дээрэхи бүлэ бухэнние, хуулиин наhа хүреегүй үхибүүн бухэнние мэдэхэ юм. Арбан жэл соо тэрэ ходо поезднууд соо ябахадаа, өөрөөшье зондо мэдэжэ, хүндэтэй болонхой. «Мэргэжэлээрээ эрхимлэгшэ» гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй.

Л. А. Самитина амаралтада гарааhан байба. Тэрэ үедэнь эдиршүүл түмэр зам дээрэ гэмтэ ябадал гаргаа. Самитинагай нүхэдынь Ларисынгаа hанааень зобоохогүй гэжэ хэлсэhэн аад, тэрээнгүйгөөр бирахагүй байhанаа мэдэрбэ. Лариса Анатольевнадаа хандаха баатай болобо.

Милициин капитан Самитина Шпалозаводской hүргүүлиде ерэжэ, хэдэн hүргэшые дуудажа хөөрэлдэхэдөө, хэнэй эндэ зэмэтэй байhанние гансаа элиргүүлhэн байха юм. Зургаадолоон хүбүүд милициин капитанай эллжэтэ амаралтадаа гераhанние hамбаашалан, хэдэн вегонбоо хулгай хэжэ урдаэд байгаа бишүү.

Л. А. Самитина шэнги hүбэлэн, бэрхэ хүдэлмэрилэгшэд линейнэ отделениидэ олон юм. Милициин капитан Эльвира Евдокимовна Аюшинова— тэдэнэй нэгэн болоно. hаял хэдэ тэрэ статистикын бүлэгэй ахамаг инспекторэзэр хүдэлдэг hэн. Харин мүнөө тусхай компьютер дээрээ тооложо, тодорхойлжо hуудаг капитан болоод байна бишүү.

Л. УЛАНОВА,
Улаан-Удэ станциин Линейнэ отделениин хулиин наhа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгэн талаар инспектор, милициин майор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: милициин капитан Э. Е. Аюшинова.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

ТОЛИ

ЭРТЭ УРДА сагhаа хойшо Буряад орондо домог түүхэеэ хэлэлсэhээр, баатар дүрюун хубуудээ, хүлэг hайхан моридоо магтан дуулаhаар, энэ хүрэжэ ерэhэн үльгэртэйбди. Тиимэ домог дурдалгануд манай республикын нютаг аймагуудаар гушагд онууд хүрэтэр хэлсэгдэжэл байгаа юм. Гуша гарадахи онуудаар Ленин багшын сурталые хазагейруулжа, үндэhэ яhатанай ёhо гуримые хоригложо, хүн зоной эрхэ сүлее хатуу шангаар барижа эхилhэн сталинска зонхилолгын үедэ хүн зоной зеереэр, эрхим бэлигтэ хубуудэймнай уран гараар бүтээгдэhэн дасан дуган, хүрезнүүд, hүмэ сүмэнүүд hандаргагдажа, эртэ урдын эрдэм hургаалда үндэhэлhэн ном ботинууд хахалагдажа, хиндхүүлэгдэжэ, галдагдажа, аред зоной оюун ухаанай хүгжэлтэдэ горитойхон хохидол ушаруулегдаhан байна бшуу даа. Тиигээд хүдее нютагуудай хүн зон гол амяа таhа айжа, ооhэд ооhэдынгее хадагалжа байhан монгол, түбэд үзэгүүдээр барлагданхай хэды олон ном hударнуудые хада уулын, хабсргай шулуунай хүмэг забhараар хаяа гэшэб! Тиигээд лэ юрын хүн бодожо, hанажа ябаhан юумэеэ хэлэхэ, бэшэхэ аргагүй, хатуу ехэ хашалгда ороhон байна бшуу.

Үнэхээрээшье, тэрэ үедэ миин зугаа дээрэhээ буруу үзэлтэн гэжэ гэмнэгдэхэ, хаалта хашалтада орохо жэшээтэй байгаа. Тиимэ хэсүү сагта эртэнэй түүхын зохёолнууд, урданай эрдэмтэдэй нейруулhан бүтээлнүүд, уг изагуурай, түүхэ-намтарай номууд бусаалтагүйгээр үгы хэгдээ. Харин hүүлэй жэлнүүдтэ хубилган шэнэдэлгын хуули мандажа, үнэн бодолоо хэлсэхэ, түүхэ изагуураа «маалтахэ» аргатай болообди. «Угай бэшэгэй ула мүреер» гэhэн нинтэ гаршаг доро гараhан материалнууд, энэл асуудалаар үнэгрhэн «түхэреэн стол» мэтын хэмжээ ябуулганууд энээнинее гэршэлбэ.

Түрэл нютаггаа дурлаха, тэрэнэйнгээ гоё hайханине сэгнэхэ мэдэрэл ямаршье яhанай хүн бүхэнэй сэдьхэлдэ бадаржа ябадаг гэжэ hанагшаб. Түрэhэн тоонто, түрэл гуламтаhаа hайхан юун бейха бэлэй. «Нютагай шорой алтан даа»,— гэжэ элинсэг хулинсагуудналшье эртэ урдаhаа хэлсэжэ байhан түүхэтэй. Эдэ үгэнүүд тон гүнээгы, үргэн удхатай гэжэ hанагдана. Үнэхээрээшье, нютагайм шоройдо ургаhан талшаб. Би нэгэтэ — хэдэн жэлэй саана багахан Эрдэни ээ хубүүнтээ нютагаа ошоо бэлэйб. Аба эжынгээ бууса дээрэ ошожо, сайгаа уужа, сагаан эдеэ бариже байа үедее ээ хубүүндээ хэлэбэб:

— Энэ хадаа минии аба, эжым hууhан бууса гээшэ. Би шам шэнги бишыхан байхадаа, энэ Халзанай-Добо дээгүүр, урдахи шугы бургааhан соогуур лимбэ, шуюур, бургааhан номо, годли хэжэ, үдэрее дууhан наадажа ябадаг hэм. Тээ тэрэ Сандагай гарасада шунгегша бэлэйб. Энэ Халзанай-Добые тойроод, Халдигай үбэрөөр (Хэлшэ хадын нэрэ) Мэнжэгтэн хотон hуудаг юм hэн...

Тэрэ хөөрөөшьемни ээ хубүүмни мүнөөшье хүрэтэр мартаагүй:

— Шиниии түрэhэн нютагга хэээ ошохобиди? — гэжэ үеүе болоод лэ асуудаг.

Эгээл иимэ үшарнууд дээрэhээ бага балшар зониие түрэhэн тоонтоёо танилсуулхада, хүмүүжүүлхы удхатай байна.

Минии үеын хүнүүдэй 10 гаража ябахада, Эдэн сартуулнуудай юhэн голоор хамтын ажахынууд эмхидхэгдэж hэн. Сартуулнуудай юhэн голой дундахинь хадаа Бургалтай нютаг байhан юм. Доодо-Бургалтайда «Арбижал» гэжэ нэрэтэй эгээ түрүүшын хамтын ажахы тогтоhон гээшэ. Манай нютагай соггой дорюун комсомол хубүүд тэрэ ажахые эмхидхээ hэн. Тэдэнние нэрлэхэдэ болоно: Банзар Менжиков, Сүрэн Цымбылов, Гомбо Цыренжапов. Мүн Доодо-Бургалтайн Эдэн голдо «Улаан таряашан», Гэдээгэй-Нугада Вогоо баруун зехада ябаад, Сибириин хүниие харахада, нюдэндэ урихан байдаг бэшэ гү?

— Та хаанахибта? — гэжэ нүгеедэш асууха.

— Би Улаан-Удынби. Та хаанахибта?

— Красноярскын. Нютагаархид ха юмбибди. Сибирягууд! — гэжэ баярлахадань, үнэн зурхэнhее халуунаар гөрыень ёдхахаш. Тиигэжэ аргагүй hайн нүхэд болошохо жэшээтэй.

«Түрэhэн нютагай шорой алтан»,— гэжэ түүхэ домогтошье хэлэгдэдэг. Тэрээн тухай нэгэ иимэ жэшээ дурдая. Аянда мордоhон хубүүндээ эхэ эсэгэнь захяа үгэхэдее:

— Хүбүүмнай! Хэриин газар хатуу юм. Холо газарта ябахадаа, нютагайнгаа хада уулые дурдажа, аршаан адисhаа хүртэжэ ябаарай. Сагаан эдеэнhээ, сайнгаа дээжые үргэжэ, зальбаржа ябаарай! — гэдэг бэйhан юм. Энэ хадаа эртэ урдаhаа үе дамжан ерэhэн hайхан заншалнуудай нэгэ гэжэ hанагшаб. Уг изагуурнэй, элинсэг хулинсагуудай мунхаг тэнэгүүд байhандаа тиигэдэг hэн ха гэжэ hаналтагүй. Энэ хадаа түрэл нютагайнгаа образые зүрхэн соогоо тахижа ябаха гэhэн удхатай бшуу даа. Түрэhэн тоонтоёо зүрхэн соогоо сэгнэжэ шадахагүй хүн Эхэ ороноо [ех» Эхэ орон гэдэгбди) сэгнэжэ, үнэн hайн патриот боложо шадахагүй гэжэ би тоолодог хүм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуулехэ дайнда хубүүдээ үдэшэхэдее, үбгэд, хугшэд нютагайнгее адха шороёе hайхан бүд соо орёожо, самсынь хармаанда хэжэ үгеед, нигэжэ захидаг hэн:

— Хатуу шэрүүн тулалдаанай болоходо, орон нютагаа сэдьхэлдээ hанаарай, Нютагайшни алтан шорой татажа абарха юм...

Нютагhаа гараад ябахадаа, түрэhэн тоонтоёо hанажа үйдадаг гээшэбди. Тэрэ үедее зунай hайхан сагта нютагга ошожо, уг залгаха үри хүүгэдтээ гарбал тухайгаа хөөрэжэ үгэхэдэ, удхатай гэжэ hанагдана. Үнэхээрээшье, нютагайм шоройдо ургаhан талгоо баруун зехада ябаад, Сибириин хүниие харахада, нюдэндэ урихан байдаг бэшэ гү?

— Та хаанахибта? — гэжэ нүгеедэш асууха.

— Би Улаан-Удынби. Та хаанахибта?

— Красноярскын. Нютагаархид ха юмбибди. Сибирягууд! — гэжэ баярлахадань, үнэн зурхэнhее халуунаар гөрыень ёдхахаш. Тиигэжэ аргагүй hайн нүхэд болошохо жэшээтэй.

«Түрэhэн нютагай шорой алтан»,— гэжэ түүхэ домогтошье хэлэгдэдэг. Тэрээн тухай нэгэ иимэ жэшээ дурдая. Аянда мордоhон хубүүндээ эхэ эсэгэнь захяа үгэхэдее:

— Хүбүүмнай! Хэриин газар хатуу юм. Холо газарта ябахадаа, нютагайнгаа хада уулые дурдажа, аршаан адисhаа хүртэжэ ябаарай. Сагаан эдеэнhээ, сайнгаа дээжые үргэжэ, зальбаржа ябаарай! — гэдэг бэйhан юм. Энэ хадаа эртэ урдаhаа үе дамжан ерэhэн hайхан заншалнуудай нэгэ гэжэ hанагшаб. Уг изагуурнэй, элинсэг хулинсагуудай мунхаг тэнэгүүд байhандаа тиигэдэг hэн ха гэжэ hаналтагүй. Энэ хадаа түрэл нютагайнгаа образые зүрхэн соогоо тахижа ябаха гэhэн удхатай бшуу даа. Түрэhэн тоонтоёо зүрхэн соогоо сэгнэжэ шадахагүй хүн Эхэ ороноо [ех» Эхэ орон гэдэгбди) сэгнэжэ, үнэн hайн патриот боложо шадахагүй гэжэ би тоолодог хүм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуулехэ дайнда хубүүдээ үдэшэхэдее, үбгэд, хугшэд нютагайнгее адха шороёе hайхан бүд соо орёожо, самсынь хармаанда хэжэ үгеед, нигэжэ захидаг hэн:

— Хатуу шэрүүн тулалдаанай болоходо, орон нютагаа сэдьхэлдээ hанаарай, Нютагайшни алтан шорой татажа абарха юм...

Нютагhаа гараад ябахадаа, түрэhэн тоонтоёо hанажа үйдадаг гээшэбди. Тэрэ үедее зунай hайхан сагта нютагга ошожо, уг залгаха үри хүүгэдтээ гарбал тухайгаа хөөрэжэ үгэхэдэ, удхатай гэжэ hанагдана. Үнэхээрээшье, нютагайм шоройдо ургаhан талгоо баруун зехада ябаад, Сибириин хүниие харахада, нюдэндэ урихан байдаг бэшэ гү?

— Та хаанахибта? — гэжэ нүгеедэш асууха.

— Би Улаан-Удынби. Та хаанахибта?

— Красноярскын. Нютагаархид ха юмбибди. Сибирягууд! — гэжэ баярлахадань, үнэн зурхэнhее халуунаар гөрыень ёдхахаш. Тиигэжэ аргагүй hайн нүхэд болошохо жэшээтэй.

«Түрэhэн нютагай шорой алтан»,— гэжэ түүхэ домогтошье хэлэгдэдэг. Тэрээн тухай нэгэ иимэ жэшээ дурдая. Аянда мордоhон хубүүндээ эхэ эсэгэнь захяа үгэхэдее:

— Хүбүүмнай! Хэриин газар хатуу юм. Холо газарта ябахадаа, нютагайнгаа хада уулые дурдажа, аршаан адисhаа хүртэжэ ябаарай. Сагаан эдеэнhээ, сайнгаа дээжые үргэжэ, зальбаржа ябаарай! — гэдэг бэйhан юм. Энэ хадаа эртэ урдаhаа үе дамжан ерэhэн hайхан заншалнуудай нэгэ гэжэ hанагшаб. Уг изагуурнэй, элинсэг хулинсагуудай мунхаг тэнэгүүд байhандаа тиигэдэг hэн ха гэжэ hаналтагүй. Энэ хадаа түрэл нютагайнгаа образые зүрхэн соогоо тахижа ябаха гэhэн удхатай бшуу даа. Түрэhэн тоонтоёо зүрхэн соогоо сэгнэжэ шадахагүй хүн Эхэ ороноо [ех» Эхэ орон гэдэгбди) сэгнэжэ, үнэн hайн патриот боложо шадахагүй гэжэ би тоолодог хүм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуулехэ дайнда хубүүдээ үдэшэхэдее, үбгэд, хугшэд нютагайнгее адха шороёе hайхан бүд соо орёожо, самсынь хармаанда хэжэ үгеед, нигэжэ захидаг hэн:

АЛТАН ШОРОЙ, АРЮУН ЗЭНДЭМЭНИ

Ханяшье амтатай, малаймнай мяхан, hуншье шэмэтэй гэжэ hанагдадаг.

Түрэл нютагhаа гараhан хүнтэй харгыда үшарбал, тэрэш холоhоо дулаахснаар хараглажа, энеэбхилэлдэн уулзаад, гараа барисалден:

— Зай, нютагаарнай ямар hонин бииб? — гэжэ хөөрэлдөөгөө эхилдэг ха юмбибди.

Үгышье бол, Эхэ ороной-

Норбо Цыбиков гансаараа үлэнхэй, үндэр наhанай ута дабаануудые дабажа, жаргал эдпэжэ ябана. Норбо Батуевич олон жилдэ колхозой правленийн түрүүлэгшээр болоhоор, юумэн hайн тээшээ хубилжа байнхай. Энэ түрүүлэгшын ерэhээр, хамтын ба үмсын гэрнүүд олоор баригдаа, шэнэ hургуулийн, ясли-садай байшангууд бодхоогдоо гэжэ дуулаад, би ехэ баярлааб, омогорхооб. Энэ хадаа үе сагайнгаа эрилтэдэ таараhан hайн хубилалта гээшэ.

Бургалтайн hургуули дүүргэhэн зон сооhоо олон багшанар, эрдэмтэд, буссадшье мэргэжэлтэд ургажа гараа гэжэ омогорходогбди. Эрдэмэй докторой диссертациие hая хамгаалhан Сергей Чагдуров, Буряадай хүдее ажахын институдта багшалдаг, эрдэмэй кандидат Дамдин Цыдыпов, РСФСР-эй арадай артистка Найдан Гендунова, РСФСР-эй арадай артист Содном Будожапов, СССР-эй арадай артист, РСФСР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Дугаржап Дашиев, эрдэмэй кандидат Долгор-Сүрэн Тамажапова болон бусад олон хубүүд, басагэд имагтал нютагаа бэшэ, бүхы Буряад ороноо суурхуулдаг байгаа, суурхуулнашье.

Түрэhэн нютагаа магтаhан дуушье гоё байдаг:

Доодо-Бургалтай холошье
бэшэ дээ,—
Добонь халхалаад холо
шэнги.
Домогтой нүхэрнч холошье
бэшэ дээ,—
Досоогоо hанахадам холо
шэнги...

Энэ дууе бүхы Эдэн голоорхид хуу дууладаг байха. Түрэ хуримдашье дуулалдадаг.

Түрэ хуримуудта ошохо дуратай хүнүүд заатагүй эдихэ уухын тула ябадаггүй юм. Ушарынь хадаа хүн зонтой, түрэл гаралтаяа уулзажа hонирохохо, тэдэнэйнгээ үхибүүдые хараха зорилготой байха.

Нэгэтэ бидэ дуу хубүүнэйнгээ түрэдэ ошобобди. Сартуул Буряадай заншалай ёhоор, түрэ эхилхэдээ, эгээл аха зехын хүн дуугаржа, айлдхал соносходог юм. Мүн дуушье баhал дээдэ захаhаа эхилдэг. Түрэ ашаан намда тудабел даа. Би ахир муугаар дууладаг тула хажуудамни hууhан дайнай баажалай ветеран Дашидэлэг Надмитович гэжэ нүхэрее дуулалыень гуйбаб. Юуб гэбэл, гоёор дууладаг гэжэ мэдэхэ hэн бэшэб. Түрэмни урданай иимэ дуу дуулаа бэлэй:

Нарин гопой эхиндэ
Наартай байа ёhотой.
Наhатай баабайн үргөөндэ
Найртай байха ёhотой.
Эреэн бүгын эбэрынь
Эрдэни бэшэ юу юм бээ!
Эжы абатаяа ябахадам,
Жаргал бэшэ юу юм бээ!

Энэ дуунай hүүлээр нэрьемэ халуун альга тешалган боложо, залуушуулай талаhаа ханхинама hайхан дуунуудай зэдэлжэ эхилхэдэ, сэдьхэл хүмэржэ, үярдаhан хүрее hэн. Нютагай шорой алтан, арадаймнай үльгэр домог, дуунуудынь эрдэни сэндэмэни байна гэжэ үшее дахин ойлгоо бэлэйб.

Т. МЕНЖИКОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

ДОЛООН ҮБГЭНЭЙ ТАХИЛГА

Буруугай бэлшээриhээ гараагүй буряад мунхаг улад байhан гэлдэжэ, элинсэг хулинсагуудаа гам хайрагүй хардадаг гүрдэдэг бейhанаа hүүлэй үедэ ойлгожо, гэмээ мэдэржэ эхилбэбди. Өөрын үзэг бэшэгүй байhан буряадууд гэжэ засаг баригшадай аманhаа мултарhан үгые даган дууряажа, гараа хабсаралдан, доро дохин зубшөөжэ, хэдэн арбаад жэл соо уг изагуураа мэдэхэгүй хүнүүдые хүмүүжүүлэн гаргаhан ушар хадаа түрэл арадаймнай оюун ухаанай хүгжэлтэдэ ямар ехэ хохидол болооб гэжэ мүнее харегдажа байна.

Модон бараршье hаань, ном хэблэдэг, номшо хүн бүхэн эзэнние суглуулха ябадалые нангин хэрэгтэ тоолодог байна байна бшуу. Ганса хүндэ шүтэн hүгэдэлгын хэсүү жэлнүүдтэ «толгойгоо шуhадуулхаяа» гэйhан хэды номшо хүнүүд түбэд, монгол бараар барлагдаhан номуудаа хада уулын хүмэг, агынуудта ябаашажа нюудаг бейгааб, хэды олон үнэтэ номууд hалхи руу хиидхүүлэгдээб!

«Долоон Үбгэнэй тахилга» гэжэ энээхэн зохёолдо академик Ц. ДАМДИНСҮРЭН иимэ тайлбари үгэhэн байна: «Буряад нютагhаа олдоhон Долоон Үбгэнэй бэшэмэл судар соо арбан дүрбэдэхи зуунай үедэ хэблэгдэhэн Долоон Үбгэнэй сударhаа хуулагдаhан байхын хамте энээнине «Долоон Үбгэнэй тахилга» гэhэн шүлэг байhан хэбээрнь хуулажа ниитэлбэбди». [Ц. Дамдинсүрэн. «Монгол уран зохёолой дээжэ зүүн бэлиг оршобо» 1959 он. Улаан-Баатар. 135-дахи нюур].

«Долоон Үбгэнэй тахилга» хадаа мүн «Зуун бэлигэй» 131—134-дэхи нюурнуудта барлагдаhан «Долоон Үбгэн хэмээхүү одонуу судар» гэhэн зохёолой хойно үгтэhэн байна. «Долоон Үбгэн хэмээхүү [«гэжэ» гэhэн удхатай — Ц. Д.] одонуу судар» гээшэнь, академик Ц. Дамдинсүрэнэй тодорхойлhоор, Монголой хэблэлэй ба уран зохёолой дурасхаал болохо судар хадаа 1328 оной оршомдо энэдхэг хэлэнhээ монгол хэлэндэ Кришна Шри (Бэлиг Цогто) гэжэ хүн оршуулжа хэблэhэн ба үйгуур хэлэндэ Алин Түмэр оршуулжа хэблэhэн байна. Удаань 1337 ондо монгол хэлэнhээ түбэд хэлэндэ оршуулhан юм. Энэ оршуулга хадаа түбэд сундүйдэ ба түбэд ганжуурта ороhон байна.

Хуушан монгол бэшэгhээ мүнеөнэй хэлэндэ оруулан, Ц. ДОНДОГОЙ бүүлгаба. Эндэ хэлэхэ үшее зүйл гэхэдэ, тэнгэри одоной тахилгые газетэдэ ниитэлжэ, хүн зоной дунда мухар hүзэг hүжэрөөхэнь гэжэ үе сагайнгаг дабшалтаhаа гээгдэшэhэн, холые харахагүй зарим нэгэн нүхэд урданайхидал адлаар ухаа алдахагүй бээз гэжэ найдая. Оршон бейгаалиhаа дулдыдан амидардаг байhан элинсэг хулинсагуулаймнай дундаhаа тодорон гараhан уран бэлигтэн аяар арбан дүрбэдэхи зуун жэлдэ иимэ hайхан хэлээр оршуулга хэжэ шададаг байгаа гэжэ уншагшадтаа харуулха гэhэн зорилгомнай ойлгосотой бээз.

ХУР ехэтэ жаран юhэн тэнгэри, хүбшэ ехэтэ далан долоон үтэг эхэhээ үдэhэн жаран түмэн одоной дундаhаа Долоон Үбгэн нэрэтэ одони юhэн зула, юhэн хүжэ, жэмэс, сай, архи, халзан сагаан хони, юhэн сасали бэлдэжэ, арюун тахил тахин мүргэнэм. Алтан одон гэрэлтэ, алман hара туяата арбан түмэн одоной дундаhаа Долоон Үбгэн нэрэтэ одони арюун тахил тахинам. Мүнгэн одон гэрэлтэ, мүхэреэн hара туяата мүнгүй олон одоной дундаhаа Долоон Үбгэн нэрэтэ одони арюун тахил тахинам. Түмэн одон гэрэлтэ, түхэреэн hара туяата түн түмэн одоной дундаhаа Долоон Үбгэн нэрэтэ одони арюун тахил тахинам. Хутаг хэшэг энэ үдэр эндэ оршотугай [оршохо болтогой — Ц. Д.]!

Иимэ жэлдэ тиимэ омогто усеөхэн хүмүүни [хүнэй — Ц. Д.] гарахые зурхай болохотугай! Харбаха эрихые онон зеяантугай гэжэ арюун тахил тахинам. Нарин ганзагые шуhан дээрэ, набтагар хормойе тоhон дээрэ зеяантугай гэжэ арюун тахил тахинам. Улаан үнэгые бүрүү бүгдэригэ гэжэ, унаха морине зубөөр зеяантугай гэжэ арюун тахил тахинам. Хүхэ шоные бүрүү бүгдэригэ гэжэ, худэлхэ морине зубөөр зеяантугай гэжэ арюун тахил тахинам. Үбсүүнhээнь, түшэжэ, эрын эзргэдэ хүргэ гэжэ, хүзүүнhээнь түшэжэ, хумүүнэй эзргэдэ хүргэ гэжэ арюун тахил тахинам.

Ноён доро болобошье, номгон үзэгдэжэ, хаан доро болобошье, хайрлан үзэгдэхэ бэлэй гэжэ арюун тахил тахинам. Түмэн сэргээ тублэн заhажа, түүрхэй буладые барин зеhүүлегша бэлэй гэжэ арюун тахил тахинам. Мянган сэргээ тублэн заhажа, минаг буладые барин зеhүүлегша бэлэй гэжэ арюун тахил тахинам.

Ой болдог омогто, хүй хүрдэтэ, нарhан модон найлзуурта, набша сэсэг хушеөтэ, могой толгойтой, морин улаатай, халзан сагаан хонин тахилгата, хамегай дэдэ хан зеяагша тэнгэри түрүүлэн, хамаг тэнгэринэрэй үлэы хутаг оршотугай гэжэ арюун тахил тахинам.

Альбан шудхэр арилтугай, халтиржа харитугай, арбан зүгэй тэнгэринэрэй үлэы хутаг оршотугай гэжэ арюун тахил тахинам. Шэбшэг зублиг шэлжэржэ арилтугай, шамдажа харитугай! Эсэгэ хурмаста тэнгэриин үлэы хутаг оршотугай! Халин шудхэр хамтаараа одтугай [тоhилог — Ц. Д.], ханшаржа харитугай! Хамаг тэнгэринэрэй үлэы хутаг оршотугай! Үгэл зублиг урбан одтугай, ошотожо үгы болтогой! Үсэндэри хаанай үлэы хутаг оршотугай! Тэнгэри одоной үлэы хутаг оршотугай!!

Хуры, хуры, хуры!!!

hүүлгаха гэхэдэм,
hүүжа үгэбэгүй,
Хэбтүүлхэ гэхэдэм,
Хэбтэжэ үгэбэгүй —
Яаhан оромгүй

Ямар хүүхэлдэй
Намдаа гэртэхим
Абаа гээшэб даа!

В. ГАРМАЕВАЙ фотоэтюд.

Кино, театрнуудта

ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
Концерт оркестра бурятских народных инструментов Гостелерадио Бурятской АССР — в 19-30.

БУРЯТСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ им. Х. НАМСАРАЕВА
Н. В. Гоголь. РЕВИЗОР — в 19-30. С участием ведущих артистов МНР.

РУССКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ
ЗВЕЗДЫ НА УТРЕННЕМ НЕБЕ (ГРУППА РИСКА)—в 19-30.

БУРЯТСКАЯ ФИЛАРМОНИЯ
Концертный зал музыкального училища (пр. Победы, 17) — концерт ансамбля «Девчата» г. Москва — в 16-30, 19-30.

«ДРУЖБА»
СКАЗКА О МАЛЬЧИШЕ-КИБАЛЬЧИШЕ — в 10, ЛЮБОВЬ ВЫИГРЫВАЕТ (2 серии) — в 11-40, 16-20, ИГЛА — в 14-20, 19, 21 (удл.).

«РОДИНА»
НЕРАЗЛУЧНАЯ ПЯТЕРКА — в 9-50, 16-40, УЗНИК ЗАМКА ИФ, 1 фильм — в 11-20, 14, 18-10, 20-50.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал — КАМИЛА — в 10, 12, 14, 16, 18-10, 20-20. Зеленый зал — ВЫ ЧЬЕ, СТАРИЧЬЕ? — в 10, 12, 14, 18-40, 20-40, ДНИ ЗАТМЕНИЯ (2 серии) — в 16.

«ЭРДЭМ»
ЯН НА БАРЖЕ — в 9-40, 11-20, 13, 14-40, ДИСКЖОКЕЙ — в 16-20, 18, 20, 21-40.

«ОКТЯБРЬ»
ДВЕНАДЦАТЬ МЕСЯЦЕВ — в 9-40, 14-40, СЛЕДУЮЩЕЕ УТРО — в 11-10, 13, 16-10, 18, 20, 21-40.

«ВОСТОК»
СБОРНИК МУЛЬТФИЛЬМОВ — в 14, АССОЦИАЦИЯ ЗЛОУМЫШЛЕННИКОВ — в 15, 17, 19, 21.

«БАЙКАЛ»
СКАЗКА О ПРЕКРАСНОЙ АИСУЛУ — в 16-30, ЧЕТВЕРО ДРУЗЕЙ — в 18-30, 20-30.

ВИДЕОЗАЛ «ПРЕМЬЕРА»
ИГЛА — в 10, УЗНИК ЗАМКА ИФ, 1 фильм — в 11-30, 2 фильм — в 13-50, ОТВЕТНЫЙ ХОД — в 15-40.

ВИДЕОЗАЛ «ОКТЯБРЬ»
НОВЫЕ АМАЗОНКИ — в 10-20, ВИДЕОПРИЛОЖЕНИЕ К ЖУРНАЛУ «ОГОНЕК», выпуск 1 — в 12-30, НО[illegible] НИЯ НЕУЛО[illegible] БОЛЬШАЯ [illegible] рии) — в 16-[illegible] ШЕТКУ (2 се[illegible]

ВИДЕОТЕКА
ЧЕСТЬ ИМЕК[illegible] РАДУГА — в [illegible] — в 14-20, БЕ[illegible] БИЛЯ — в 16[illegible] (2 серии) — в [illegible] ДК «ТЕКСТИЛ[illegible] УБИТЬ ДРАК[illegible] в 17, 19-30.

«АРШАН»
КУВЫРОК ЧЕ[illegible] 17, НАБЛЮ[illegible] 20-30.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, п. Кырен—91-7-18, Северобайкальск—35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35
Н-00364. Заказ № 48. Индекс 04610.

ЭНЭ ХУУДАhАНДАМНАЙ УН[illegible]
- Түрэл нютагаа мартанг[illegible]
- Поэдэй дэбтэрhээ
- Уг гарбалаймнай зохёол[illegible]
- Аман үгын абдарhаа

Баир ДУ[illegible]

САГААН hАР[illegible]

Саhата сэлгеэн тоонто нютаггаа
Сагаан hарые найрлан угтанаб.
Тэнгэрнин шарай сэлмэг сэгээн,
Тэрэнгиин мүшэр бурзан сагаан.
Анхан уг изгэн нютагаархин,
Амаршалнаб таанараа доро дохин!

Сагаан дэлгэр эдеэнэй дээжэ
Сүршэн үргэе — заншалнай мэдээжэ.
Хуршэ нүхэдее хүндэлэн угтанаб,
Хүбшэ дайдынгаа hайханине магтанаб.
Энэ үдэр энэрхы золгоё,
Энхэ аялгаа эб нэгэн залгаа!

Сагаан hарын морилон буухада,
Сагаан сэдьхэлтэй баран hуухадаа,
Үгэ хэлэнэй угалзаар логшои,
Үреэлээ хэлэлгэ — үлэы заншал:
Хээээш, хаанаш, хэндэш гажаралтай
Хэнээ гансаардалга — гасалантай.

Золгон үүлзажа, зугаа дэлгэе,
Зүрхэ сэдьхэлэй баяр дэлдее.
Амгалан оршог агуу дайдамнай,
Атарлан бэлшэг адуу малнай.
Үхи хүүгэдэй үелhэн наадан
Үргэлжэ зэдэлэг — хүхюу энеэдэн.

Ушармаар магад үйдхар гуниг
Утымнай замhаа зайлан hүнэг.
Зүрхэнэй зугаа зүндее арюун,
Зоехэйн наадан зэдэлэг
Дуута шуургата үhан д[illegible]
Дуулгата үндэр үүла х[illegible]
Дунгигар сагаан мүльhа[illegible]
Дуугай элhэн губи хүр[illegible]

Бүмбэрсэг дэлхэйн бүхы
Бүhэлэн hүүhан арад о[illegible]
Байгуулхы заяата түмэн [illegible]
Бүгэдэ мүнөөдэр аха д[illegible]

Алишье зүгтэ алтан hа[illegible]
Адли изгэл сэнхир о[illegible]
Алишье сагта адли заяа[illegible]
Амин хайрата Газар дэ[illegible]
Анда нүхэд, айлшалан [illegible]
Анхан заншалнай арюун [illegible]
Сэргэдээ угтахаб hарын [illegible]
Сэдьхэлээ нээхэб hайхан [illegible]

Сагаан эдеэмнай салгаа[illegible]
Сэгээн огторгой үүлэгүй[illegible]
Сагаан hарымнай сууга[illegible]
Сагай hайхан сэдьхэлэй[illegible]

Хангай дайда хабараг [illegible]
Хани нүхэд хабатай зуг[illegible]
hаин юумэ hанаашалан [illegible]
hайхан юумэндэ үнэшэг[illegible]

В. НАМСАРАЕВ

НЮТАГАЙ ҮБ[illegible]

(Баримтата рассказ)

1943 ондо Воронеж городой шадар болоhон hүреөтэй тулалдааанууд үдэрhее үдэртэ эршээд улам нэмээжэ байгаа.

Нэгэтэ hүни тэндэ Инсэнэй нютагай хубүүн Галсан дайсанай зуг тээшэ шэртэн, окоп соо хэбтэбэ.

Үнэгэнэй харанхын үеэр алхамhаа сааша юуншье харагдангүй. Иимэ хаhада шуhата тэмсэл зогмхажа, фронтын шуугамай хоёр тээhээ абяан дуулдангүй. Хабарай дунда hара гараашье hаа, дорохоо хүйтэ даажа, сэрэгшын хубсаhые нэбтэ сорьён дааруулна.

Галсан бодолдо хатажа, Түрэл нютагаа сэдьхэлдээ оруулан, шэбшэнэ: «Инаг басагамни намэяа хулеэхэ ха гү? Тэрээнтээ дахин үүлзаха гээшэб гүб? Нютагаа амиды мэндэ бусаа hаа, Дулматаяа хуби заяагаа холбохо hэм. Тэрэ нэмда хадамда гарахаяа арсахагүй ёhотой, халуун сэдьхэлэй бэшэгүүдые бэшэнэл ха юм».

Тиигээд Галсан нэгэ хэды соо шагнаархан, ургашаа гэтэhэнэйнгээ удаа, хүндөөр hанаа алдажа, үнөөхи бодолоо ургэлжэлүүлэн сэдьхэбэ: «Баян-Голдо үбhэндэ ябахадаа, бүхэли үдэртее гар хажуураар үбhэ сабшаhанайнгаа hүүлээр, удэшэндее Дулматаяа уулзадаг hэм. Тэрээнтээ бүхэли hүнинднее шахуу сэнгэжэ, үүр сайхын урдахаанал отоготоо бусагша hэнби. Хүсэд нойрсожошье үрдеэгүй унтаридаа хэбтэтэрни, үбhэшэдэй бригадир Сэндэн үбгэн намайе үгэаржа hэрюулээд, бадашеха тооной зэхиран, ажалда намнадаг бэлэй. Хатуу шэрүүн лэ зантай үбгэжөөл hэн. Ходол хүниие зэмэлжэ, хараажа ябаха. Тэрээндэ хашуулжэ, унеhан малгайгаа абаха сүлеагүй ажаллаhаар, түрүүшынгээ дуранай гоё hайхан саг таатайгаг үнгэрөөгүйл хэбэртэйб. Дулматаяа дутуул уулзаhан шэнгиб. Тэрээндэ дуран тухайгаа дулаан үгэнүүдые hайнаар хэлэжэ үрдеэгүйл хаб».

hүүлдэнь багжагар томо бээтэй, буурал сагаан толгойтой Сэндэн үбгэжөөл хубүүнэй нюдэндэ эли тодоор харагдажа, үрдаhаань, ергагүй сухалтайгаар гэтэhэн мэтэ болобо. Удаань хубүүн иимэ hанаа үнөөндэ эзэлгдэбэ: «Сэндэнтэй хэрэлдэжэ тараа hэм. Зубшөөлгүйгээр бригадынгаа морин унаад, Дулмадаа ошоhоной түлее үбгэжөөл намайе абаха танаггүй муухайгаар харагаа hэн. Хүндэшье амгр заяа үзүүлдэггүй, бээшье гамнадаггүй үбгэн ха юм. Нара бүтүүгээр hэрижэ, хамаг hаа эртэ бодоод, бүхы үбhэшэдэйнгее хажуурнуудынь сохижо, бултанайнгаа үглөөнэй сай шанадаг hааб даа. hүүлээрнь хүжүүн хоолойгоор, турлаагай хаагалhан мэтээр, хашаржа эхилдэг бэлэй...».

Ехээр эсэшэhэн Галсан өөрөөшье мэдэнгүй, зөөлэн бүхэдэ диилдэжэ, дуурд гэбэ. Тээнэй эүүдэн соошье түрэл нютагайнь тенил ажабайдал харагдапан зандаа. Гэнтэ хүбүүн Сэндэнэй хажуур хөн гүүлээд, үнөөхил хажар абяатайгаар: «Галсан, hэриишь! Бодохоор болоосш!»— гэжэ хуугайлhыень дуулаhан мэтэ болобо.

Галсан сошожо hэреэд, нюдээ нээхэдээ, холо бэшэ. Дайсанай зуг тээ, хэнэйшьеб харанныда хүдэлхыень обёоржохибо.

Тиин хубүүн удаан бодонгүй, автомедайнгаа шабха даража, тэрээн тээшэ дээрэ дээрэhээнь нилээн олон hомонуудые эльгээжэрхибэ. Энээнhээ уламжалан, хаа хаанагүй бүү шуу наяржа, үхэлтэ тэмсэл дахяд hүжэрбэ.

Иигэжэ фашистнуудай арбаад тагнуулшадай манай сэрэгшэдэй урдахи бэхижүүлгын шабын түмэр таhа отолоод, hамээхэнээр окопдонь дүтэлэн, жуулгые хүтэлхэ. 17.15— Бултанда хабаатай спорт. 17.30— Агаарай долгиндо хүргэм. 20.30 — Кинопэнорама. 22.00— Время. 22.35—«Ягаан микрофоны». 23.50— Телевизор харагшадай өнхералда. 00.10— Шэнэ hонин. 00.15—«Валер